

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Historie doživotních trestů v ČR

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Dušan Hájek

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Historie doživotních trestů odnětí svobody*“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Ostrava 27. února 2010

.....

Dušan Hájek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval za ochotu a metodickou pomoc vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph. D.

Považuji také za velmi důležité poděkovat všem respondentům, kteří se v rámci mé praktické části zúčastnili empirické sondy a ochotně odpovídali na mé otázky.

Obsah

Úvod	2
1 Teoretická část	3
1.1 Výklad klíčových pojmů	3
1.2 Historie doživotních trestů	5
1.2.1 Vězeňství v letech 1852 – 1918	6
1.2.2 Doživotí v podmínkách ČSR v letech 1918 - 1939	9
1.2.3 Doživotní vězení v letech 1939 - 1989	11
1.2.4 Vězeňský systém po roce 1989	12
1.3 České vězeňství v současnosti	12
1.4 Doživotně odsouzení v českých věznicích a v mezinárodním kontextu	21
2 Praktická část	26
2.1 Specifikace zkoumané problematiky	26
2.2 Stanovení hypotézy	26
2.3 Rozsah souboru respondentů	26
2.4 Výzkumná metoda	27
2.5 Bližší charakteristika výzkumné metody	27
2.6 Představení zjištěných závěrů z realizovaného šetření	29
2.7 Testování hypotéz	37
2.8 Vlastní vyjádření ke zkoumané problematice a vyhodnocenému průzkumu	41
Závěr	43
Anotace	44
Literatura	45
Seznam zkratk	47
Seznam příloh	48
Seznam grafů a obrázků	
Obrázek 1 - Výkon samovazby	7
Obrázek 2 - Podpis Zdeňka Vocáška	31

Úvod

Změna politického systému a vznik samostatné České republiky, která dnes tvoří již nedílnou součást Evropské unie, celkově kultivovala vězeňský systém i škálu udílených trestů. Dříve naprosto nerespektovaná lidská práva dnes nabývají na významu, mnohdy ovšem spíše ke škodě společnosti i obviněného. Celý český systém soudnictví a vězeňství se neustále vyvíjí a z vlastní pracovní zkušenosti mohu uvést, že se v mnohém snažíme kopírovat vývoj v anglosaských zemích. Jistě je nesporné, že humanizace vězeňského prostředí může posílit míru úspěšnosti resocializace patologických osobností, které celým aparátem procházejí. Na druhou stranu určité zmírnění trestů a celého systému dodalo mnoha deviantním jedincům odvalu a chuť seberealizovat se v nejrůznější trestné činnosti. Veřejnost pak bývá doslova ohromena zejména brutalitou a perverzí závažné násilné trestné činnosti a oprávněně volá po přísném a rychlém trestu. Dříve udělovaný nejvyšší trest – hrdelní – bývá mnohými humanisticky smýšlejícími lidmi interpretován tak, že zločin je trestán stejně hrůzným zločinem. V bývalém Československu byl tedy zrušen záhy po pádu totalitního režimu. V tuto chvíli naše justice trestá ty, kteří svou existencí ohrožují svobodu a život ostatních, doživotním vězněním. V mnoha ohledech se může ovšem zdát právě tato forma izolace od běžného světa horším trestem pro pachatele než smrt samotná. Jako cíl této práce jsem si vytyčil nejprve teoreticky uvést do problematiky vězeňství, trestního řádu a udělování doživotních trestů svobody, a to na základě důkladné analýzy, syntézy a kompilace primárních a sekundárních textů, zákonů a především interních materiálů Vězeňské služby ČR. V praktické části pak hodlám formou individuálně řízených standardizovaných rozhovorů se scénářem, sestávajícím z baterie otevřených, uzavřených a volných otázek pátrat po sociálně-psychologickém kontextu doživotního trestu odnětí svobody. Zamýšlím totiž hovořit s pracovníky Vězeňské služby ČR, kteří pracují v této instituci od 70. let 20. století dosud a jeden z nich mimo jiné také dožíval na vězně odsouzené k trestu smrti. Oslovím advokátku pachatelů závažné trestné činnosti JUDr. Kláru Slámovou s žádostí o vyplnění výzkumného dotazníku. Dr. Slámová mimo jiné obhájuje Zdeňka Vocáska, se kterým povedu výzkumný rozhovor. Cílem všech rozhovorů je zjistit osobní náhled respondentů na škálu a systém udělování trestů v ČR a danou problematiku vůbec.

1 Teoretická část

V této části se věnuji teoretickému výkladu, a to legislativy, která upravuje mimo jiné také problematiku doživotně odsouzených vězňů. Následně se zabývám historickým vývojem doživotních trestů v českých zemích. Předkládám aktuální statistické informace o stavu doživotně odsouzených. Zmiňuji také krátce současnou situaci v některých evropských státech. Ve vztahu k charakteru studovaného oboru a také vzhledem k mému osobnímu zájmu v teoretické části také rozebírám zkoumanou problematiku z etického a sociálně pedagogického a psychologického kontextu.

1.1 Výklad klíčových pojmů

Doživotní trest odnětí svobody je podle §29, zákona č. 140/1961 Sb., v souboru udělovaných trestů pojímán jako „*výjimečný trest*“. Podle třetího a čtvrtého odstavce §29, trestního zákona se doživotní trest uděluje v těchto případech: „*Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle §219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady (§91), teroru podle §93, teroristického útoku (§95), obecného ohrožení podle §179 odst. 3 nebo genocidia (§259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že*

a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, a

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.

(4) Za podmínek uvedených v odstavci 3 může soud uložit trest odnětí svobody na doživotí rovněž pachateli, který spáchal trestný čin ublížení na zdraví podle §222 odst. 3, trestný čin loupeže podle §234 odst. 3, trestný čin brání rukojmí podle §234a odst. 3, trestný čin vydírání podle §235 odst. 4, trestný čin znásilnění podle §241 odst. 4 nebo

trestný čin pohlavního zneužívání podle §242 odst. 4 opakovaně a byl již pro takový trestný čin potrestán.“

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody v úplném a platném znění. Podle §1, odst. 1 tohoto zákona se výkonem trestu sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody (dále také např. „trest“) ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v uvedeném zákoně. Podle §2, odst. 1 „...*může být trest vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.*“ Následující odst. 2 nařizuje, že se „...*s odsouzenými ve výkonu trestu musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*“ Obecně místo výkonu trestu stanoví § 5, odst. 1 takto: „*Trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice.*“ Tentýž paragraf rovněž stanoví výjimky, na které se ustanovení prvního odstavce nevztahuje. Jedná se zejména o vážné zdravotní omezení vězně. Ve vztahu k zaměření mého textu doplňuji, že podle § 7 o *Umístování odsouzených*, písm. f) se odděleně umísťují odsouzení k doživotnímu trestu. Na toto ustanovení navazuje pátý odstavec § 71 citovaného zákona, který upřesňuje ubytování doživotně odsouzeného vězně v tom smyslu, že tito jsou zpravidla (podle možností dané věznice) ubytováni po jednom.

Výkon doživotního trestu upravuje §71. Podle prvního odstavce: „*je jeho výkon především zaměřen na ochranu společnosti před další trestnou činností odsouzeného jeho izolací ve věznici a na usměrňování jeho jednání tak, aby odpovídalo dobrým mravům.*“ Druhý odstavec nařizuje, že doživotním odsouzencům se musí přizpůsobit i vnitřní chod věznice. To se například promítá do třetího odstavce tím, že: „...*návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů probíhají zpravidla odděleně od ostatních odsouzených.*“

Pro mou práci je z institucionálního hlediska nejvýznamnějším subjektem Vězeňská služba České republiky (dále také např. vězeňská služba nebo VS ČR). Ta byla zřízena

zákonem České národní rady ve smyslu §1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1. 1. 1993. Vězeňská služba je organizační složkou státu a hospodaří s majetkem státu, který potřebuje k plnění svých úkolů. Spravuje a střeží vazební věznice, věznice a vazebně stíhané a odsouzené. Prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich nekonfliktní způsob života po propuštění. Zabezpečuje úkoly při předcházení a odhalování trestné činnosti osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky v praxi. Vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelství a v jiných místech činnosti soudů a ministerstva spravedlnosti. Vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky. Provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby. Vězeňská služba se člení na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu, přičemž první dvě uvedené složky mají postavení ozbrojeného sboru. (Převzato a upraveno podle webových stránek VS ČR. www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460. Citováno dne: 30. 12. 2009.)

1.2 Historie doživotních trestů

V následující části se snažím zmapovat podmínky doživotně odsouzených vězňů ve věznicích na území dnešní České republiky, resp. Československa. Retrospektivní výklad začínám od poloviny 19. století, kdy byl v tehdejší monarchii přijat trestní zákoník, v rámci kterého se mimo jiné upravoval i doživotní trest odnětí svobody. Historický výklad zakončuji souhrnem procesu demokratizace, který probíhá v českém vězeňství od roku 1989. Při studiu jsem se snažil co nejvíce rozpracovat historii udělování doživotních trestů odnětí svobody a na základě studia literatury docházím k závěru, že je mimořádně náročné se dopátrat jeho zavedení. Jeho udělování spíše souviselo s postupující humanizací vězeňství od 30. let 19. století a odklonem od popravování. Navíc také dříve

udělované dlouhodobé tresty s vymezeným počtem let končily zpravidla předčasně úmrtím vězně vzhledem k mimořádně špatným životním podmínkám a nedostatečné stravě. Doživotní tresty byly například udělovány jako projev dobré vůle soudce a spíše významnějším měšťanům či šlechticům, kteří byli uvrženi do kobky.¹ Domnívám se ovšem, že je velmi obtížné v této souvislosti hovořit o doživotních trestech odnětí svobody tak, jak je známe dnes. Tehdy se jednalo podle mého názoru spíše o pomalé umírání než věznění.

1.2.1 Vězeňství v letech 1852 – 1918

Podkladem rakouského a (po vzniku ČSR) i trestního práva československého se stal trestní zákon č. 117 říšských zákonů ze dne 27. 5. 1852. Tento zákoník ustanovil členění trestněprávního jednání pachatelů v závislosti na míře provinění a společenské nebezpečnosti, a to na: přestupky, přečiny a zločiny. Dřívější tzv. doživotní tresty těžkého žaláře se udělovaly při spáchání a prokázání níže uvedených zločinů:

1. Velezrada (§59) - ublížení císaři, pokus o násilnou změnu formy vlády nebo státní územní celistvosti za závažných okolností.
2. Pobuřovatelé a náčelníci vzbouření (§75) - organizování a vedení zvláště nebezpečného násilného sročení, potlačeného mimořádnými prostředky mimo stanné právo.
3. Veřejné násilí (§86) - ohrožení zdraví nebo života osob poškozením cizího majetku se zvláště závažnými následky.
4. Násilné smilstvo (§126) - znásilnění ženy spojené s ublížením na zdraví s následkem smrti.
5. Pokus vraždy úkladné, loupežné, zjednané nebo spáchané na osobě příbuzné (§138) - pachatelství a přímé spolupachatelství při pokusu o plánovanou, loupežnou, objednanou vraždu nebo týkající se příbuzné osoby za zvláště zavrženíhodných okolností.
6. Loupež (§195) - zmocnění se cizí věci nebo peněz za použití bezprostředního násilí vůči osobě s následkem zranění nebo ponížení.

¹ Viz k této problematice například texty: Uhlík, 2006 nebo Kalábová a kol., 2005.

7. Podvod (§204) - získání majetkového nebo finančního prospěchu v hodnotě nad 2 000 korun, složením křivé přísahy a za přitěžujících okolností.

Za uvedené zločiny se ukládal buď nejvyšší trest – hrdelní, nebo doživotí. V závislosti na režimu konkrétní věznice se dále rozlišoval žalář a těžký žalář. V prvním uvedeném případě se pohyboval trestanec bez okovů na nohou a byly mu povoleny návštěvy za přítomnosti dozorce. Naproti tomu v nejpřísnějším režimu rakousko-uherské trestnice - v těžkém žaláři – byl trestanec spoután na nohou a nemohl přijímat návštěvy. Výkon trestu odnětí svobody podle režimu přísnosti povinoval vězně účastí na vzdělávacích aktivitách a práci. Na základě zákonné úpravy č. 131/1867 říšských zákonů se od roku platnosti zákona upustilo od tělesných trestů a používání okovů se nahradilo jiným tresty, které uvádím níže.

Obrázek 1 - Výkon samovazby

(Zdroj: Kýr, 2008, s. 19)

Považuji za zajímavé, že dozorci nemohli v případě doživotně odsouzeného vězně jakkoli zstříit jeho věznění. Naopak u odsouzených do 20 let těžkého žaláře mohli dozorci v případě špatného chování vězně trest žaláře zstříit, a to pústem, tvrdým lůžkem, samovazbou, uzavřením v temné cele (komůrce) a vypovězením ze země po odpykání trestu. Konkrétně například zstřlení pústem znamenalo podávání pouze chleba a vody obden, zpravidla třikrát týdně. V případě zstřlení tvrdým lůžkem musel trestanec nejčastěji třikrát v týdnu spát bez slamníku. Z důvodu vážné zdravotní újmy mohl být do samovazby umístěn trestanec nejvýše po dobu jednoho měsíce.

V případě opakovaného udělení tohoto trestu pak s měsíčními odstupy mezi těmito tresty. Rovněž zstřlení trestu uzavřením v kobce bez světla bylo povoleno nejvýše na tři dny a v případě opakovaného udělení takového trestu s týdenními přestávkami, ovšem v úhrnné výši 30 dnů za jeden kalendářní rok. Vyhoštění ze země po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody platilo pro všechny státy tehdejšího Rakousko-Uherska a vztahovalo se pouze na cizince.

Rakousko-uherské úřady všem odsouzeným odnímalý řády a vyznamenání (vojenská i civilní), všechny veřejné tituly, akademické hodnosti všech stupňů a všechny veřejné funkce, včetně výkonu učitelské profese. Výkon trestu odnětí svobody se odbýval v tzv. zemských trestnicích. Doživotně odsouzení muži byli vězněni v Praze ve svatováclavské trestnici (současná pražská pankrácká věznice), dále v plzeňské trestnici na Borech, valdické kartouzské trestnici a v mírovské pevnosti. Vzhledem k významně nižší kriminalitě žen byly doživotně odsouzené ženy vězněny pouze v jediné ženské trestnici, a to v Praze – Řepích. Podmínky věznění doživotně odsouzených byly ve srovnání s dnešními mimořádně kruté. Přesto nesou stopy postupující humanizace. Například negramotní vězni do 35 let museli povinně navštěvovat ústavní školu. O všechny trestance se podle jejich vyznání staral duchovní. Na druhou stranu ovšem všichni práceschopní museli pracovat. Díky tomu si mohli i vydělat peníze a část odměny využít na nákup potřebných věcí. (Kýr, 2008, s. 1 – 9)

1.2.2 Doživotí v podmínkách ČSR v letech 1918 - 1939

V nově vzniklém Československu došlo ke kodifikaci závažných trestů až v roce 1923 – tedy pět let po osamostatnění. Do té doby byly využívány dřívější nedemokratické a autoritativní rakousko-uherské právní normy, které uvádím v předchozím oddíle. V této souvislosti je důležité zmínit zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., ze dne 19. 3. 1923. Tento právní předpis jednak odrážel změnu politických poměrů v Československu, opíral se o demokratické principy nově nastoleného právního státu. Na druhou stranu do něho proniklo podle mého soudu i přinejmenším diskutabilní ustanovení, které trestalo útok na život a zdraví vysokých státních úředníků a politiků (v souvislosti s vraždou Aloise Rašína).

Doživotní tresty těžkého žaláře měly být ukládány v případě těchto druhů zločinů:

1. Úklady (§1) - za zvlášť přitěžujících okolností.
2. Vojenská zrada (§6) - za zvlášť přitěžujících okolností.
3. Tělesné poškození ústavních činitelů (§8) - za zvlášť přitěžujících okolností.
4. Poškození cizího majetku (§85 až 86) - za zvlášť přitěžujících okolností.
5. Žhářství (§167 b, c, d) - opakované založení požáru s účinkem či bez účinku nebo způsobení škody velkého rozsahu.

Zmíněný zákon nadále používal zpřísnění režimu pústem, tvrdým lůžkem, samovazbou, temnicí. Tyto prostředky dočasného zpřísnění režimu výkonu trestu odnětí svobody nebylo možné podobně jako dříve použít u doživotně odsouzených trestanců. Tento zákon také zohledňoval věk pachatelů. U osob do dvaceti let věku života se v případě spáchání hrdelního zločinu uděloval doživotní žalář a v případě zločinu postihovanému doživotním vězením, pak trest těžkého žaláře nejvýše do 20 let trestu odnětí svobody. Za zmínku v souvislosti s doživotními tresty odnětí svobody stojí zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech ze dne 3. 5. 1934. Podle tohoto zákona se upouštělo od trestu smrti a doporučovalo se přiklánět spíše k doživotním těžkým žalářům. V Československu sloužily k věznění doživotně odsouzených vězňů dva mužské trestní ústavy, a to kartouzský ve Valdicích u Jičína a v Ilavě na Slovensku. Pro ženy nadále sloužila jediná trestnice v pražských Řepích. Vězeňský systém první

republiky usiloval o separaci invalidních a těžce nemocných vězňů a mladistvých. Pro lepší adaptaci na vězeňský systém byl uplatňován tzv. progresivní výkon trestu odnětí svobody, v rámci kterého byli trestanci s dlouhodobými tresty postupně přerazováni z trestnic s tvrdým režimem do káznic méně přísných.

Pro zajímavost uvádím, že v káznici Kartouzy bylo umístěno ke konci roku 1928 úhrnem 428 trestanců, z nichž 35 vykonávalo doživotní trest odnětí svobody. V ženském trestním ústavu v Řepích se ke stejnému datu nacházelo celkem 188 trestanek, z nichž 23 vykonávalo doživotní trest odnětí svobody. Odsouzení museli pracovat od pondělí do soboty alespoň 8 hodin, přičemž se do této doby zahrnovala i školní výuka. Odsouzení, kteří vyznávali náboženství křesťanských církví a ateisté nepracovali o nedělích a církevních svátcích. Odsouzení židovského náboženství nepracovali o sobotách a hlavních židovských svátcích, avšak v rámci dní, na které připadly křesťanské svátky, pracovali méně intenzivně než v ostatních dnech. Navíc odsouzení nepracovali ve dnech státních svátků. Na rozdíl od rakousko-uherské právní úpravy odsouzený mohl nárokovat za vykonanou práci pouze tzv. motivační odměnu, z níž polovinu mohl užít k vlastní potřebě na povolený nákup. Zbývající část byla převáděna do podpůrného fondu pro odsouzené. Prvorepublikový vězeňský systém dbal nadále na mravní rozvoj odsouzených prostřednictvím duchovní služby, vzdělávacích a aktivizačních programů. Na základě stanoviska vedení konkrétní věznice a podle rozumových schopností a vědomostí byli muži i ženy zařazováni do dvou tříd vzdělávacího programu. Do první třídy byli zařazováni vězni k výuce čtení, psaní, počítání. Ve vyšším ročníku se vyučovalo předmětům obecné školy, které stanovoval školský zákon. Vězni mohli ve volném čase číst beletrii, náboženské texty.

V československých trestnicích upravoval podmínky výkonu trestu odnětí svobody tzv. domácí řád, za jehož dodržování zodpovídal inspektor vězeňské stráže a jemu podřízení vrchní dozorcí, dozorcí podúředníci, dozorcí a pomocní dozorcí. V ženské věznici zodpovídaly za dodržování předpisů řádové sestry společně s dozorcí. (Kýr, 2008, s. 10 – 19)

1.2.3 Doživotní vězení v letech 1939 - 1989

Záměrně slučuji vývoj vězeňství ve dvou významných historických údobích, a to válečný vývoj v letech 1939 až 1945 a poválečné vězeňství. Obě epochy se vyznačují pohrdáním lidskými právy a neúctou k lidskému životu. Tyto dva zásadní znaky zmíněných časových úseků lze vztáhnout snad na většinu oblastí lidské činnosti – tedy i na vězeňství. Vykonstruované procesy, nespravedlivé a zaujaté soudy, despekt k právu zaznamenáváme v období, kdy našim věznicím veleli nacisté a po nich komunisté. Do května 1945 působili v tehdejších československých věznicích nacisté. Z dobových materiálů je patrné, že spíše než doživotní žaláře se vypořádávali s „odsouzenými“ rychle a úplně – popravou (oběšením, zastřelením či gilotinou). Podmínky vězněných osob nelze srovnávat s těmi, které panovaly v demokratickém prvorepublikovém Československu. (Kýr, 2003, s. 7)

Specifikum nacistů spočívalo v rasovém třídění vězňů. Jednotlivé údaje (např. délka a obvod lebky, velikost a tvar uší a nosu, barva očí, barva vlasů, celkový tělesný habitus atd.) byly sepisovány do tzv. karty rasového popisu vězňů. Podle rasového původu pak nacisté s vězni zacházeli. Pro úplnost uvádím, že během největšího světového konfliktu v dějinách lidstva zahynulo asi 360 000 Čechoslováků v koncentračních táborech nebo na popravišti. (Kýr, 2003, s. 8)

Po skončení války se nepodařilo navázat na prvorepublikovou tradici. Zdevastované Československo podlehl tlaku sovětských komunistů a po jejich vzoru začali mimo jiné budovat vězeňský systém. Komunisté ihned po převzetí moci v říjnu 1948 schválili zákonnou úpravu politické represe. Jednalo se o zákony č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, dále zákon č. 232/1948 Sb., o zřízení státního soudu a č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. Tyto 3 klíčové zákony měly chránit nově budovaný „komunistický ráj“ před tzv. třídními nepřáteli. Takových lidí bylo poměrně mnoho, proto totalitní režim investoval nemalé prostředky do posílení prostorových kapacit věznic, budování pracovních táborů. V roce 1960 vznikla Správa nápravných zařízení Ministerstva vnitra ČSSR. O rok později byl vydán *Řád pro výkon trestu odnětí svobody*, který rozlišoval vězně na politické a nepolitické, nikoliv podle

závažnosti kriminálního jednání. Po roce 1968 normalizační proces významně ovlivnil i dění v československém vězeňství, a to v negativním slova smyslu. Politické prověrky, zrušení Výzkumného ústavu penologického způsobily pokles odborné úrovně tehdejšího represivního aparátu a posílilo tvrdý přístup k vězňům.

V roce 1989 existovalo celkem 37 útvarů Sboru nápravné výchovy ČSR, z toho doživotně odsouzení byli vězněni především ve třech věznicích III. nápravně výchovné skupiny ve Valdicích, na Mírově a v Opavě. Odsouzené ženy vykonávaly trest odnětí svobody ve věznicích ve Všehrdech, Pardubicích a Opavě. V únoru 1989 byl posledním popraveným v ČSSR pětinasobný vrah. Po pádu komunismu v listopadu 1989 byl výkon trestu smrti pozastaven. (Kýr, 2003, s. 9 - 11)

1.2.4 Vězeňský systém po roce 1989

Po obnovení demokracie a svobody v Československu v roce 1989 amnestoval tehdejší prezident Václav Havel asi 6 000 vězňů méně závažné trestné činnosti a politické vězně. Ostatní vězni, pachatelé závažné trestné činnosti, se proti tomu bouřili. Od poloviny roku 1990 se prověřovala odborná a morální způsobilost příslušníků Sboru nápravné výchovy. Tyto prověrky realizovaly občanské komise, sestávající z bývalých politických vězňů a členů Občanského fóra. Na konci následujícího roku byly zveřejněny výsledky, podle kterých nevyhovělo nebo odešlo do civilu pouze 1 400 z 5 500 příslušníků Sboru nápravné výchovy.

1.3 České vězeňství v současnosti

Legislativní úprava českého vězeňství

Po rozpadu Československa vznikla Vězeňská služba České republiky na základě zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Podmínky výkonu vazby upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 294/1993 Sb.

Institucionální a procesní rámec českého vězeňství

U obviněných vazebně stíhaných je vždy respektována presumpce nevin. Na vězně ve vyšetřovací vazbě se pohlíží jako na osoby, kterým dosud nebylo prokázáno spáchání trestného činu a rozsah omezení jejich občanských práv a svobod nepřekračoval potřeby trestního řízení. Důvody vazby jsou 3 – útěková, koluzní a předstižná. Vazba útěková vyplývá z obavy, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. Do koluzní vazby se umísťují obvinění, u kterých hrozí, že budou působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné, nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Režim v tomto typu vazby je naprosto odlišný od zbylých dvou. Vazba předstižná je určena obviněným, u kterých hrozí, že budou pokračovat v trestné činnosti, pro niž jsou stíháni, dokonávat trestný čin, o který se pokusili, nebo vykonávat trestný čin, který připravovali nebo kterým hrozili. Obviněný nebo jiná osoba může složit kauci ve výši určené soudem. Minimální částka je deset tisíc korun. Maximální částka není určena. To neplatí pro případ koluzní vazby a trestných činů např. teroru, nedovolené výroby a držení omamných látek a psychotropních látek a jedů, vraždy, ublížení na zdraví atd.

V České republice jsou čtyři typy věznic. Nejmírnější dohledové, dále dozorové, ostrahové a za nejtěžší formy trestné činnosti vykonávají vězněné osoby svůj trest ve věznici se zvýšenou ostrahou. V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu. O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu, rozhoduje soud. Odsouzený může být přijat do výkonu trestu odnětí svobody na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu. Popřípadě na jejich základě vydané výzvy soudu k nastoupení výkonu trestu anebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu. Poté je nutné ověřit totožnost. Po přijetí do věznice se u odsouzeného provede osobní prohlídka, a to osobou stejného pohlaví. Také se provedou potřebná hygienická a protiepidemická opatření. Odsouzený si u sebe může ponechat písemnosti související s trestním řízením a další úřední písemnosti, většinou si ponechává také fotografie.

Ze zákona mohou odsouzeným zůstat i kapesní nebo náramkové hodinky, psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, ruční mlýnek na kávu, elektrický holicí strojek, hrneček na nápoje a základní hygienické potřeby. Odsouzený se umístí v přijímacím oddělení věznice. Zde pobude maximálně 1 týden. Za tu dobu se podrobí preventivní vstupní lékařské prohlídce včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření. Dispečer poté rozhodne, v jaké věznici odsouzený trest vykoná, a ten bude umístěn do nástupního oddělení právě věznice určené k výkonu trestu. Zde zůstává maximálně dva týdny. Během této doby zpracují určené odborní zaměstnanci (speciální pedagog, psycholog, sociální pracovníci) komplexní zprávu o odsouzeném, včetně návrhu programu zacházení s odsouzeným.

Odsouzený se také podrobně seznamuje s obsahem zákona, vyhlášky, vnitřního řádu a s prostředím, ve kterém bude trest vykonávat. Poté se určí vychovatel, jemuž je daný odsouzený svěřen do péče. Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Cílem programu zacházení je vytvořit předpoklady pro řádný způsob života odsouzených po propuštění. Do výstupního oddělení potom umísťuje ředitel věznice na návrh odborných zaměstnanců odsouzené zpravidla šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu. Odsouzeným se zabezpečuje denně osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, stravování, nejméně jednogodinová vycházka a přiměřené osobní volno. V prostorách věznic s dohledem se pohybují odsouzení bez omezení. Také návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby ČR.

Ve věznici s dozorem se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby ČR. Návštěvy se uskutečňují zpravidla bez dohledu. V ostrahové věznici se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance VS ČR a návštěvy odsouzených se uskutečňují většinou za dohledu zaměstnance VS ČR. V režimu zvýšené ostrahy se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem příslušníka VS ČR a návštěvy odsouzených se uskutečňují za dohledu příslušníka VS ČR. Specializované ženské věznice najdeme ve Světlé nad Sázavou a v Opavě.

V odůvodněných případech může být odsouzené ženě povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe dítě – nejčastěji do 3 let jeho věku. Trestní opatření odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok svého věku, se vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciací.

U odsouzených na doživotí probíhá obvykle zpravidla výkon kázeňského trestu, návštěvy a vycházky odděleně od ostatních. Odsouzení k doživotnímu trestu jsou ubytováni obvykle po jednom. (interní materiály VS ČR, 2010)

Od 1. ledna 2009 zahájila VS ČR provoz detenčního ústavu v Brně. Zabezpečovací detence je nový typ ochranného opatření pro pachatele závažné trestné činnosti. Jde o osoby s vysokou mírou nebezpečnosti pro společnost. Jejich duševní stav trvale či dočasně způsobuje, že se závažné trestné činnosti dopouštějí. Navíc u těchto osob existuje reálný předpoklad, že se budou i v budoucnu takového jednání dopouštět, a to zvláště za situace, kdy u nich není téměř žádná nebo jen velmi malá pravděpodobnost účinnosti běžných programů zacházení ve výkonu trestu. Ústav v Brně skýtá 48 lůžek, dalších 150 míst přibude v Opavě. Chovanci jsou umístováni po jednom, maximálně po dvou na pokoji při zachování šesti metrů čtverečních na osobu. (interní materiály VS ČR, 2010)

Význam trestu a podstata trestání v současném systému VS ČR

Podle VS ČR lze účinnost trestu vymežit poměrem minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce. Z předchozího výroku tedy můžeme vyvodit, že podstatou trestu musí být sankce. Na druhou stranu ve vztahu k probíhající humanizaci českého vězeňství je nutné zamezit prizonizaci a přitom funkci trestu naplnit. Výkon trestu odnětí svobody naplňuje vyrovnávací funkci, jež tkví v tom, že vězeňský režim, který významně zasahuje do života odsouzeného, může jednak emočně uspokojit poškozeného, na straně druhé může vést k náhradě způsobené škody.

Ze zahraničních zkušeností se zdá být ovšem regulativní funkce trestu jako mnohem prospěšnější pro společnost. „*Progresivnější než vyrovnávací funkce je v případě ochrany*

společnosti před deviantním chováním, funkce trestu regulativní, spočívající v regulaci rizik směřujících k recidivě trestné činnosti. Naplňování regulativní funkce trestu nemá mnoho společného s koncepcemi nápravné výchovy. České vězeňství zohledňuje i přístupy reintegrační. U laické veřejnosti převládá názor, že trest by měl mít především represivní charakter. Proto filozofie trestu musí být předmětem diskusí v souvislosti s vývojem a vzdělaností společnosti. Pouze odplatou nelze účinně chránit společnost před nebezpečným chováním, a to z jednoduchého důvodu; každý trest odnětí svobody má svůj konec.“ (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 8)

Vězeňská služba České republiky je od zlomového roku 1989 vystavována celospolečenským změnám, na které musí pružně reagovat. První desetiletí obnovené české demokracie VS ČR soustavně a za pochodu reformovala historické dědictví tak, aby odpovídalo alespoň minimálním moderním požadavkům a trendům v oblasti trestání. Z tohoto procesu tedy vyplynulo několik zásadních tezí, a to úsilí o respektování právního řádu, ochrana společnosti před nebezpečnými pachateli. Posledně zmíněná snaha o ochranu společnosti spočívá ovšem nejen v primární izolaci pachatelů trestné činnosti například u doživotně odsouzených. U odsouzených na vymezený počet let jde především o vytváření podmínek pro integraci po propuštění z výkonu trestu a podporu jejich úsilí o převzetí odpovědnosti za svůj život občana, dodržujícího zákony. (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 16)

Základní principy jednání s vězňenými osobami vyplývají především z Listiny základních práv a svobod, českého právního řádu a Doporučení Rady Evropy:

- a) se všemi osobami, jež jsou omezeny na svobodě, musí být zacházeno s ohledem na jejich lidská práva a lidskou důstojnost;
- b) důstojný a humánní výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby lze realizovat pouze ve věznicích, které zajišťují bezpečnost a bezpečí celé společnosti stejně jako vězňům a vězeňskému personálu;

- c) omezení osob vykonávajících trest nebo umístěných ve výkonu vazby mají být uplatňována jen v rozsahu nezbytně nutném k dosažení účelu trestu odnětí svobody a účelu výkonu vazby;
- d) život ve věznici má být v co nejvyšší míře blízký pozitivním aspektům života ve společnosti;
- e) rizika představovaná jednotlivými vězni mají být posuzována přísně individuálně a pouze podle toho má být s nimi jednáno;
- f) výkon trestu odnětí svobody má být plánován individuálně s důrazem na vytváření nejlepších možných podmínek pro reintegraci po propuštění.

(Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 8 - 9)

Jako příslušník VS ČR považuji za nesmírně důležité, že se můj zaměstnavatel snaží neustále přizpůsobovat se moderním trendům a společenským tendencím, a to i přes mnoho těžkostí, se kterými ovšem bojují i jiné rezorty. Tím mám na mysli nedostatek finančních prostředků, nedostatek kvalitních uchazečů o služební poměr atd. Generální ředitelství VS ČR si vytyčilo několik strategických cílů, které hodlá naplnit do roku 2015.

- *Koncipováním a naplněním nové bezpečnostní doktríny, jejímž základem bude komplementární působení prvků vnější bezpečnosti a bezpečnosti dynamické, zajistit přiměřenou míru bezpečnosti a bezpečí pro společnost, vězně a vězeňský personál.*
- *K objektivnějšímu posuzování a efektivnější eliminaci rizik, představovaných jednotlivými vězněnými osobami, koncipovat a realizovat nově diagnostikování, klasifikaci a umístování vězněných osob; přitom akceptovat principy založené na metodě hodnocení rizik a potřeb.*
- *Činit kroky k dalšímu zintenzivnění spolupráce s Probační a mediační službou České republiky.*
- *Zjednodušit strukturu vězeňských zařízení, přičemž základ této struktury budou tvořit pouze tři typy věznic, a to věznice pro výkon trestu odnětí svobody s dozorem, věznice pro výkon trestu odnětí svobody s ostrahou a vazební věznice.*

- *Na základě zkušeností z rozvinutých vězeňských systémů zvýšit zásadně účast odborných diagnostických pracovišť vězeňské služby při zařazování a přeřazování odsouzených do typů věznic.*
 - *Zpracovat a realizovat strategii zaměstnávání vězněných osob směřující k rozšíření možností zaměstnávání, přitom počítat též se zaměstnáváním během výkonu vazby.*
 - *Činit kroky k žádoucím změnám vězeňské architektury, a to především s cílem modernizace vězeňských zařízení, případně výstavby nových.*
 - *Být moderním, dynamickým systémem, jenž je otevřen odůvodněným změnám. K tomu orientovat vztahy s veřejností, s institucemi a organizacemi, včetně Koncepce aktivních zahraničních kontaktů.*
 - *V návaznosti na koncepční změny ve zdravotnictví veřejném a s ohledem na specifické potřeby vězeňství dořešit systém zdravotnické péče o vězněné osoby i personál.*
 - *Činit kroky k tomu, aby případný další nárůst (nebo stagnace) počtu vězněných osob nebyl důvodem k rezignaci na dosažení strategických cílů.*
- (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 9 - 10)*

Domnívám se, že většina výše uvedených plánů je zcela dobře realizovatelná a některé jsou již plně zakomponovány do stávajícího systému. Například spolupráce s probační a mediační službou, dále také došlo k zlepšení vězeňské zdravotnické péče, zvyšuje se i zaměstnanost vězňů, zejména v rámci věznic. Zaměstnávání vězňů je velmi problematické, neboť většina odsouzených je zařazena ve věznicích s ostrahou, což vylučuje zaměstnávání mimo zdi věznice (alespoň v současné době).

Bezpečnost českých věznic

Vedení VS ČR považuje bezpečnostní situaci v českých věznicích z dlouhodobého hlediska za relativně stabilizovanou, k čemuž se přikláním. Míra a forma zabezpečení se liší podle typu vězeňského zařízení, liší se také úroveň technického vybavení a stavební dispozice těchto zařízení. Jak jsem již výše uváděl, tak v 90. letech 20. století docházelo k výrazným kvalitativním změnám a reformám. V souvislosti s bezpečností také došlo k významnému vylepšení technického zabezpečení řady objektů. „Platí to o stavebně technickém zabezpečení střežení obvodů věznic, o střežení vstupů a vjezdů, o vnitřní

signalizaci a prvcích komunikačních. Řada věznic je vybavena detekčními rámy, rentgeny i perimetrickou ochranou.“ (Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 11)

Bohužel stále některá zařízení nevyhovují z hlediska bezpečnosti současné situaci. Vzhledem k nynější ekonomické situaci je sice velmi obtížné prosazovat navyšování rozpočtu VS ČR, nicméně se domnívám, že bezpečnost občanů ČR by měla být prioritou všech politiků, proto by se tato situace měla řešit co nejdříve.

„Některé věznice jsou ale stavebně i technicky velmi zastaralé. Technická zařízení, stará téměř 40 let, jsou na samé hranici použitelnosti. Rovněž stav některých budov, ohradních zdí, vnitřních oplocení a vstupních objektů současným požadavkům nevyhovuje. České vězeňství úspěšně vyřešilo řadu závažných mimořádných událostí a krizových situací. Zabývalo se aktivitami organizovaného zločinu a hromadnými vystoupeními vězňů a v návaznosti na to byla přijata některá specifická opatření, jako např. vybavení a vycvičení příslušníků pro služební zákrok pod jednotným velením, vybudování pěti oddělení se zvýšeným stavebně technickým zabezpečením, vybudování sítě detekce mobilních telefonů ve vazebních věznicích, nákup speciálních eskortních vozidel. Tato a další opatření přispěla k minimalizaci bezpečnostních rizik. České vězeňství opakovaně čelí hromadným projevům nespokojenosti, a to od pasivního odmítání stravy, odmítání podřídit se stanovenému režimu, vyhazování předmětů až k ničení vybavení věznic a jednáním, které mají charakter vězeňské vzpoury. Praktické zkušenosti v řešení uvedených jevů potvrzují, že zpracovaná „Metodika“ k řešení takových událostí je plně funkční. Zajištění bezpečnosti v českých věznicích vychází v současné době z „Koncepte bezpečnosti Vězeňské služby České republiky“. Nejdůležitější prvky zajištění bezpečnosti stejně jako změny, jež jsou v oblasti bezpečnosti předpokládány, formuluje bezpečnostní doktrína vězeňské služby.“ (Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 11 - 12)

Tedy jen v dobře zabezpečených zařízeních můžeme jako VS ČR zajistit důstojný život, práci a humánní zacházení s vězněnými osobami. Zajištění bezpečnosti a bezpečí je důležitým předpokladem ke kvalitnímu provádění programů zacházení a dalších aktivit. Bezpečnost vězeňského systému tvoří vnější a vnitřní bezpečnosti.

Vnější bezpečnost věznic

„Vnější bezpečností věznic se rozumí účinné střežení obvodu věznic, vstupů a vjezdů, zamezení průniku nedovolených a nebezpečných předmětů a bezpečné provádění eskort. Zahrnuje také bezpečnostní opatření proti útokům z vnějšku věznic s cílem osvobodit zájmové vězně. Zvláštní součástí bezpečnostního systému je zajištění bezpečnosti justičních objektů činností místní jednotky justiční stráže, v budoucnu příp. bezpečnostní agentury. Při rekonstrukcích a výstavbě nových objektů, na základě poznatků a požadavků praxe, se systém ohrazení věznic dvousledovým oplocením nahrazuje dostatečně vysokou ohradní zdí doplněnou stavebními a technickými prvky. Důležitým prvkem vnější bezpečnosti jsou dostatečně technicky vybavené vstupy a vjezdy a nepočatná, avšak rychlá zásahová hlídka. Způsob střežení ze strážních věží či stanovišť se jeví nejen jako neefektivní a neekonomický, ale z pohledu bezpečnostního i překonaný. Všude, kde je to možné, bude lidský faktor postupně nahrazován technikou. Takto vzniklý potenciál bude využit k posílení vnitřní bezpečnosti a k personálnímu posílení oblasti zacházení s vězni.“ (Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 11 - 12)

Vnitřní bezpečnost věznic

„Technická a organizační opatření realizovaná v rámci vnitřní bezpečnosti jsou nedílnou a nezastupitelnou součástí bezpečnostního systému. Vedle technických prvků, jakými jsou vnitřní signalizace, komunikační prostředky, detekční zařízení apod., je to především uplatňování zásad dynamické bezpečnosti a aktivní tvorba pozitivního sociálního klimatu ve věznici. Svou úlohu přitom má též dodržování zásad morálního kodexu zaměstnance vězeňské služby a prvků uvedených v protikorupčním programu. Dynamická bezpečnost je chápána jako vyvážený poměr mezi přiměřenou náročností při vyžadování kázně a pořádku a současným pochopením pro potřeby vězněných osob. Dynamická bezpečnost se vyznačuje pevností postojů a náročností na jedné straně a vstřícností a ochotou na straně druhé. Je výrazem vysoké profesionality, směřuje ke snižování napětí a je účinnou prevencí mimořádných událostí. Otázky vnější, ale především otázky vnitřní bezpečnosti přesahují působnost vězeňské a justiční stráže. Jsou

záležitostí veškerého vězeňského personálu.“ (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 12)

1.4 Doživotně odsouzení v českých věznicích a v mezinárodním kontextu

V České republice je 36 věznic, z toho 10 vazebních. V současné době se Vězeňská služba ČR potýká s poměrnou přeplněností svých kapacit. Celkový počet vězněných osob se pohybuje okolo 22 000. Z toho je zhruba 2,5 tisíce obviněných. Doživotně odsouzení v ČR jsou umístováni na oddělení se zvýšeným stavebně technickým zabezpečením. Podle stavu k 8. lednu 2010 se v českých věznicích nachází 37 doživotně odsouzených, a to 35 mužů a 2 ženy. Pro úplnost uvádím, že 32 odsouzených se nachází v typu věznice D - zvýšená ostraha a 5 v typu věznice C - ostraha. Nejvíce doživotně odsouzených (16) je ve Valdicích. Po sedmi doživotně odsouzených je na Mírově a v Karviné. Po dvou odsouzených v Opavě, Rýnovicích a Horním Slavkově, jeden v Praze na Pankráci. *(Tiskový odbor Generálního ředitelství VS ČR, 2010)*

Denní režim doživotně odsouzených

Denní režim odsouzených na oddělení se zvýšeným stavebně technickým zabezpečením, kde jsou ubytováni i vězni odsouzení na doživotí, je stejný jako pro všechny kategorie odsouzených. Strava se připravuje ve vězeňské kuchyni, odsouzení se stravují v celách, každý má k dispozici plastovou nebo nerezovou jídelní soupravu (polévková miska, talíř, kompotová miska, hrníček, jídelní příbor, prkénko, kuchyňský nůž, tácek). Potraviny se před vydáním zbavují skleněných, nebo kovových obalů. Odsouzení jsou ubytováni zpravidla po jednom na celách, které jsou trvale uzamčené.

O množství osobních věcí dle *Řádu výkonu trestu* rozhoduje speciální pedagog s přihlédnutím k možnostem jejich uložení. Vybavení cely tvoří postel, skříňka, stolička, stůl, teplá - studená voda, WC, osvětlení, noční osvětlení, televizní přijímač, centrálně rozhlas, vlastní varná konvice a tranzistorový radiopřijímač, tísňová přivolávací signalizace. Denně dobrovolné vycházky v délce 1 hodiny, vycházky se sportovním

zaměřením (dvouhodinové) zpravidla dvakrát týdně, probíhají dle plánu pedagoga ve stanovených vycházkových dvorech, odděleně od ostatních diferenciačních skupin. Ústroj se skládá z teplákové soupravy, sportovní obuvi, dle klimatických podmínek doplněná vězeňskými oděvními součástkami. Vycházky probíhají za přímého dozoru příslušníka zpravidla odděleně od ostatních odsouzených. V celách jsou vytvořeny podmínky k dodržování osobní hygieny tak, aby bylo zajištěno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů. Koupání, za které se v podmínkách výkonu trestu považuje sprchování teplou vodou, je zajišťováno nejméně dvakrát týdně. Všestrannou zdravotní péči zabezpečuje zdravotnické středisko věznice.

Akutní a řádná ordinace je zařízena v určených místnostech ubytovny. Ordinační hodiny jsou stanoveny podle denního časového rozvrhu. Návštěvy jsou prováděny na oddělení, v místnostech k tomu určených. Uskutečňují se v denní době stanovené ředitelem věznice. Jsou prováděny za přímého dohledu příslušníka VS ČR. Doživotně odsouzeného mohou navštívit najednou nejvýše čtyři osoby jednou měsíčně na dobu tří hodin. Intimní návštěvy se nepovolují. Ředitel věznice může rozhodnout, že se z bezpečnostních důvodů návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou.

V rámci programu zacházení může doživotně odsouzený využívat celou paletu aktivit. Může se vzdělávat v cizích jazycích (zejména angličtině a němčině), studovat právnickou literaturu, pracovat s počítačem. Může také sportovat v rámci tzv. kondiční tělovýchovy dvakrát týdně. V rámci volnočasových aktivit může doživotně odsouzený číst dle vlastního výběru, půjčovat si knihy z knihovny jednou týdně. Může poslouchat akustické nahrávky s možností individuální relaxace. Dále má volný výběr při sledování televize a rozhlasu. Pracovní aktivity záleží na možnostech konkrétní věznice či nabídce komerčních subjektů. Odsouzeným se nabízí také možnost pohovoru s pedagogem, psychologem, kaplanem či psychiatrem. (interní materiály VS ČR, 2010)

Harmonogram dne doživotně odsouzeného vězně

V pracovní dny jsou doživotně odsouzení buzení v šest hodin, o víkendu a ve dnech, na které připadá státní svátek o půl hodiny později. Poté následuje osobní hygiena a úklid cel, na což je vyhrazeno 25 minut času. V pracovní dny probíhá od půl sedmé ranní prověrka početního stavu, o víkendu a o svátcích o půlhodiny později. Následuje snídaně, na kterou mají vězni 25 minut času. Od sedmi hodin v pracovních dnech probíhá kontrola cel, vězni mohou předkládat své požadavky a korespondenci. Následují dobrovolné vycházky, které končí vždy ve dvanáct hodin po všechny dny. Mezi dvanáctou hodinou a půl jednou odsouzení obědvají. V pracovních dnech je jim následně vydávána korespondence. Následují opět dobrovolné vycházky, které v pracovních dnech trvají dvě hodiny (od 13 do 15 hodin) a o víkendu a ve svátek jsou o hodinu kratší. V pracovní dny se mohou vězni účastnit aktivit programu zacházení namísto dobrovolných vycházek v uvedeném čase. V pracovní dny od 15 hodin a o víkendu od 14 hodin začíná vězňům osobní volno, které končí v pět hodin odpoledne, kdy je podávána večeře.

Každý den od 18:20 hod. do 19:30 hod. probíhá večerní prověrka početního stavu. Poté mohou vězni užívat osobního volna, které končí ve 21:30 hod. v pracovních dnech a o víkendu je o půl hodiny delší. Následuje osobní hygiena, na kterou je stanovena půlhodina času. Noční klid začíná v pracovní dny ve 22 hodin a končí v 6 hod. O víkendu a ve svátek je tento čas posunut o půlhodiny. Mimo tento program mohou ve všedních dnech vězni využívat v akutních případech služeb lékaře mezi půl devátou a desátou hodinou. Koupání probíhá v úterý a v pátek v čase podle možností dané věznice. Každé pondělí se mění ručníky, utěrky. Jednou za dva týdny v úterý odpoledne se mění ložní prádlo, pyžama, tepláky. Vězeňské osobní prádlo, vězeňský oděv a obuv se mění zpravidla dle potřeby. Dvakrát měsíčně vždy v úterý dopoledne se desinfikují cely. Podobně v ten samý čas probíhá také klepání dek vězňů. Vězni si mohou nakupovat ve vězeňské kantýně zpravidla dvakrát týdně po obědě, jednou týdně v pátek dopoledne se mohou nechat ostříhat. Z vězeňské knihovny si mohou každý pátek v době osobního volna půjčovat vybrané publikace. (interní materiály VS ČR, 2010)

Mezinárodní kontext doživotního vězení

Kalvodová uvádí, že trest odnětí svobody na doživotí je zpravidla nejtěžším trestem v zemích, kde neexistuje trest smrti. V tomto stručném souhrnu se omezím pouze na státy EU, mezi které ČR již patří. V zemích EU se udělují pouze doživotní tresty odnětí svobody jako nejvyšší tresty. Tresty smrti byly v členských státech postupně rušeny v druhé polovině 20. století. Doživotní trest odnětí svobody se v uvedené skupině států uděluje zpravidla za nejzávažnější násilné trestné činy vraždy, závažné násilné trestné činy, které v důsledku způsobily smrt poškozeného, závažné sexuálně motivované násilí, zločiny proti lidskosti. Z mezinárodních zkušeností považuji za příhodné například anglickou strategii rozptylu nebezpečných vězňů, což v praxi znamená, že doživotně odsouzení a jiní zvláště nebezpeční vězni nejsou soustředěni v jednom typu věznice, nýbrž jsou podle individuálního posouzení rozptylováni do věznic na území celé Anglie. (Kalvodová, 1991, s. 23-33).

Dále se mi velmi zamlouvá přístup Slovenska, které poměrně razantně přistupuje k zvláště nebezpečným a nenapravitelným recidivistům, vůči kterým uplatňuje princip trestání "tříkrát a dost", kdy po třetím spáchání závažného trestného činu se uděluje pachateli výjimečný trest.

Ustanovení §47, odst. 2 - Trest odňatia slobody na doživotí: *„Ak súd odsudzuje páchatel'a za dokonany trestny čin úkladnej vraždy podľa § 144, vraždy podľa § 145, ublíženia na zdraví podľa § 155, nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 2, 3 alebo 4, obchodovania s ľuďmi podľa § 179, obchodovania s deťmi podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo podľa § 181, brania rukojemníka podľa § 185, zavlčenia do cudziny podľa § 187, lúpeže podľa § 188, vydierania podľa § 189 ods. 2, 3 alebo 4, hrubého nátlaku podľa §190 alebo § 191 ods. 2, 3 alebo 4, znásilnenia podľa § 199, sexuálneho násilia podľa §200, sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 alebo 3, týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208, všeobecného ohrozenia podľa § 284, ohrozenia bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku a lode podľa § 291, zavlčenia vzdušného dopravného prostriedku do cudziny podľa § 293, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej*

skupiny podľa §296, založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa §297, teroru podľa §313 alebo §314, násilného prekročenia štátnej hranice podľa §354 ods. 2, 3 alebo 4, prevádzactva podľa §355 ods. 3, 4 alebo 5, výroby detskej pornografie podľa §368, genocídia podľa §418, terorizmu podľa §419 alebo neľudskosti podľa §425, ktorý už bol za takéto trestné činy, hoci aj v štádiu pokusu, dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody, uloží mu trest odňatia slobody na doživotie, a to aj bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1.“ (Trestný zákon - Zákon č. 300/2005 Z. z. - úplné znenie)

Nejedná se tedy o méně závažné trestné činy a provinění, nýbrž o vysoce společensky nebezpečné a odsouzeníhodné jednání, před kterým je nutné společnost dostatečně chránit. V případech, které uvádí zmíněné ustanovení slovenského trestního řádu, se plně ztotožňuji s tím, že je nutné doživotně izolovat deviantně jednajícího člověka, neboť v podstatě i svou existencí ohrožuje existenci ostatních lidí.

Přestože došlo k významnému zpřísnění trestů například za závažné násilné trestné činy i v rámci českého trestního řádu, domnívám se, že bychom se mohli inspirovat výše uvedeným příkladem a preventivně tak působit na deviantně smýšlející osoby. Nepochybně teprve čas ukáže, jak se slovenský vězeňský systém vypořádá s tímto relativně novým a průlomovým institutem, přesto jako občan a příslušník VS ČR ho plně podporuji a zastávám.

2 Praktická část

2.1 Specifikace zkoumané problematiky

Na základě mého vlastního názoru na problematiku procesu humanizace českého vězeňství se domnívám, že se v konečném důsledku snižuje autorita vězeňského systému v očích vězňů a české veřejnosti, a to laické i odborné. Kázeň vězňů se zhoršuje a také klesá jejich obava z vězeňského prostředí. Domnívám se také, že zrušení trestu smrti a udělování doživotního trestu je mnohem horším trestem jak pro vězně, tak pro společnost. Jednak doživotně odsouzený vězeň ztrácí jakoukoliv životní perspektivu, a také společnost musí vynakládat nemalé finanční prostředky související s jeho vězněním.

2.2 Stanovení hypotézy

Ve vztahu k výše uvedenému jsem si stanovil následující hypotézy.

- H1: Humanizace českého vězeňského systému významně relativizuje autoritu vězeňského systému.
- H2: Podle respondentů doživotní trest odnětí svobody trestá mnohem závažněji.
- H3: Respondenti souhlasí s trestem smrti.

2.3 Rozsah souboru respondentů

V rámci mé praktické části této bakalářské práce hodlám oslovit přímo pouze několik osob, kterých se problematika dlouhodobých trestů odnětí svobody bezprostředně dotýká. Zamýšlím oslovit JUDr. Miloslava Jedličku, který se specializuje na historii kriminalistiky a penologii. O vyplnění výzkumného dotazníku také požádám advokátku JUDr. Kláru Slámovou, dva dlouholeté příslušníky Vězeňské služby ČR. V případě souhlasu ředitele věznice Mírov oslovím doživotně odsouzeného Zdeňka Vocásku. Pro

dokreslení zkoumané problematiky se také pokusím v rámci mé pracovní stáže u Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii v Haagu v Nizozemí oslovit Michelle Paynter, ředitelku australské věznice v Novém Jižním Walesu, případně dalšího kolegu, zastávajícího významnou funkci u Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii v Haagu v Nizozemí. Zmíněné dva cizí státní příslušníky zařadím až na konec vyhodnoceného šetření pro porovnání se skupinou českých respondentů, a to vzhledem k zaměření a cíli mé práce.

2.4 Výzkumná metoda

Zvolil jsem ryze empirický metodologický přístup, resp. kvalitativní výzkumnou metodu – vlastní nestandardizované dotazníky a řízené strukturované rozhovory, což mimo jiné potvrzuje i současný (sociálně) pedagogický trend ve smyslu teze prof. Průchy (Průcha, 2003, s. 43). Současně jsem si náležitě vědom úskalí, která se vážou k takovému přístupu - validita a reliabilita, nemožnost opakovat takový experiment a relativně zobecněné vyvozené závěry v opoře o rozsáhlé citace přímých aktérů. Respondenty jsem požádal o vyplnění krátkého dotazníku. Pouze s jedním z nich povedu řízený rozhovor se scénářem, který odpovídá svým složením výčtu otázek dotazníku.

2.5 Bližší charakteristika výzkumné metody

Přestože jsem zařadil výzkumný dotazník do aparátu příloh, považuji za důležité krátce představit a zdůvodnit jeho strukturu. Titulní stranu české verze dotazníku tvoří jednak představení mě jako autora dotazníku a také poučení respondenta: *„Předkládaný dotazník slouží pro praktickou část bakalářské práce, jejímž ústředním cílem je zkoumat v obecné rovině historický, legislativní a v neposlední řadě také sociálně-psychologický kontext doživotního trestu odnětí svobody, udělovaného na území České republiky (a státních zřízení ČR předcházejících). Níže uvedená baterie výzkumných otázek, ať již otevřených, uzavřených, volných a (ne)přímých, zjišťuje Vaše osobní postoje, názory a motivace ve vztahu ke zkoumané problematice. Odpověď na jakoukoliv otázku pochopitelně můžete vynechat.“*

Považoval jsem a nadále považuji za mimořádně důležité a korektní, zevrubně informovat respondenty o tom, v rámci jakého projektu budou jeho odpovědi využity. Ve vztahu k respondentům jsem také na titulní stranu dotazníku uvedl prohlášení: „Místopřísežně prohlašuji a zavazuji se, že Vaše odpovědi a reakce využiji výhradně pro účely výše uvedené.“

Vzhledem k očekávanému charakteru odpovědí respondentů a případným negativním důsledkům, které by vůči nim mohly být vyvozeny jejich zaměstnavateli, jsem je náležitě poučil: *„Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně se podílí právně a formálně ve smyslu akreditace pro bakalářské studium na IMS Brno, která je dostupná na http://www.imsbrno.cz/media/uredni_deska/rozh_prodl_akr_bak.pdf, na realizaci výuky na Institutu mezioborových studií v Brně, požaduje podle úplného a platného znění Směrnice rektora Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně č. 41/2004, kterou je zakotvena jednotná formální úprava vysokoškolských kvalifikačních prací, jejich uložení a zpřístupnění a která je dostupná na portálu jmenované školy: http://web.utb.cz/cs/docs/smernice_r5_2006.pdf, úplné zveřejnění na internetové síti kvalifikační práce studentů. Tedy i tento dotazník, který vyplňujete a který tvoří nedílnou součást mé bakalářské práce ve smyslu uvedeného předpisu a v souladu s ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2, bude veřejně přístupný.“*

V následující části dotazníku zjišťuji osobní charakteristiku respondenta: akademický titul, hodnost, jméno a příjmení, nejvyšší dosažené vzdělání, profesní specializaci. Jádro dotazníku pak obsahuje uzavřené a otevřené otázky, které jsou specifikovány podle konkrétního respondenta, jak jsem již výše uvedl. V závěru dotazníku poskytují respondentům otevřený prostor pro vyjádření k problematice a připojení vlastních názorů či postřehů, na které se jednak neptám v rámci dotazníku a které chtějí oni sami zmínit.

Řízený rozhovor se scénářem jsem připravil ve stejných intencích jako dotazník. Tedy s respondentem jsem promluvil nejprve o mém záměru. Vysvětlil jsem mu, jakým způsobem využiji jeho odpovědi a upozornil jsem na zveřejňování závěrečných prací.

Zjišťoval jsem základní informace o respondentovi, které uvádím výše. V následující části jsem již kladl připravené otázky. Plánoval jsem si, že využiji možnosti položení doplňující otázky při nejasné odpovědi.

Při sestavování mého dotazníku i scénáře rozhovoru jsem se snažil strukturovat otázky tak, abych vhodně kombinoval uzavřené, polouzavřené a otevřené otázky a usnadnil tak orientaci a odpovídání respondentům. Snažil jsem se také poskytnout i dostatečný dodatečný prostor pro vyjádření každému respondentovi, který jej mohl podle vlastního zájmu, motivace a uvážení využít.

2.6 Představení zjištěných závěrů z realizovaného šetření

V rámci mého šetření žádný z oslovených neodmítl spolupráci. Naopak všichni byli velmi rádi, že se mohou tohoto šetření zúčastnit a podělit se o své zkušenosti, zážitky a názory. Mého šetření, které jsem vedl od 18. dubna 2009 do 30. června, se zúčastnilo celkem pět respondentů, z toho jedna žena. Pouze jeden z respondentů odmítl uvést své jméno. Vzhledem k početně malému a velmi různorodému vzorku respondentů jsem se rozhodl je níže blíže představit. S prvními čtyřmi uvedenými respondenty jsem realizoval dotazníkové šetření. Se Zdeňkem Vocáskem jsem vedl řízený rozhovor se scénářem.

Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička – nejvyšší dosažené vzdělání neuvedl, zabývá se více než 30 let kriminalistikou a její historií, včetně historií samotného zločinu. Vyučuje kriminalistiku na Střední policejní škole Ministerstva vnitra ČR v Brně.

JUDr. Klára Slámová, absolventka Právnické fakulty UK v Praze, advokátka a obhájkyň pachatelů závažné trestné činnosti.

Jaroslav Klička – absolvent střední školy s maturitou a specializačních kurzů VS ČR, příslušník Vězeňské služby ČR, působící ve VS ČR od roku 1. 1. 1976.

Příslušník VS ČR, který odmítl uvést své jméno, vyučený zámečnick, se specializací na kynologii, pracuje u VS ČR od 1. 10. 1976.

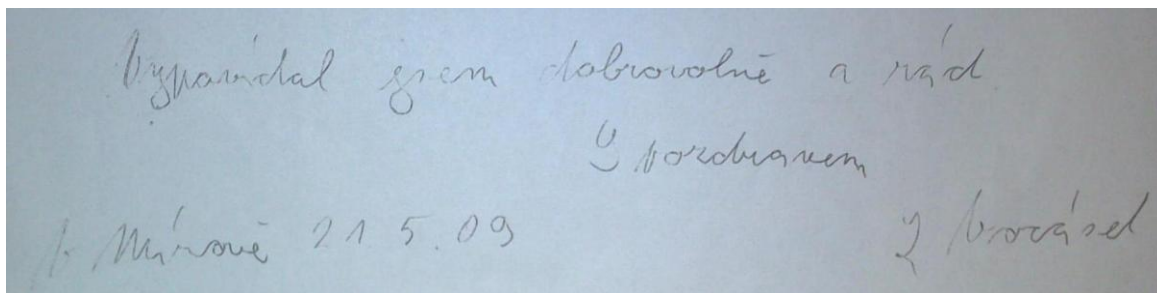
Zdeněk Vocásek (1961) v roce 1988 odsouzen za dvojnásobnou vraždu a pokus vraždy k trestu smrti. Exekuce byla nařízena na 27. prosinec 1989. Nový prezident Václav Havel rozhodnutí o výkonu trestu pozastavil a následně ho Městský soud v Praze z důvodu nepřípustnosti změnil na trest doživotní. Soudní znalci z oboru psychologie a psychiatrie konstatovali, že Vocásek trpí trvalou poruchou osobnosti spočívající v disharmonii její struktury, v nadměrném zvýraznění či potlačení několika jejích složek s hysterickými rysy. Schopnost rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání však byla u něj zachována. Absolutní neúcta k lidskému životu u něj pramenila z výchovné zanedbanosti, nízké intelektuální úrovně (IQ 77) i nepřítomnosti jakýchkoli hlubších zájmů. Před spácháním uvedených zločinů byl již dříve čtyřikrát soudně trestán. Trest doživotí si odpykává ve věznici Mírov. Neúspěšně se pokouší o obnovu řízení a žádal také prezidenta republiky o milost.

(Převzato z webu *Muzea zločinu* www.vpsmvbrno.cz/muzeumzla/vocasek1/vocasek.html. Citováno dne: 30. 12. 2009.)

K realizovanému rozhovoru se Zdeňkem Vocáskem bych ještě doplnil, že v době mého příchodu do věznice byl zrovna na vycházce s ostatními doživotně odsouzenými. Díval jsem se na něj z okna. Doživotně odsouzení v rámci zvláštního režimu mají pro sebe vyhrazený vycházkový dvůr. Po jeho návratu z vycházky se ho nejdříve dozorcí ptali, zda se mnou chce mluvit, ale již předem mi sami řekli, že si Vocásek rád povídá. Po celou dobu našeho rozhovoru jsme byli sice sami, ale pod dohledem kamery. Vocásek seděl na židli v prostoru, který byl ohraničen mřížemi. Ze začátku byl mírně nervózní, ale pak se rozmluvil i o svých pocitech a o tom, jak asi po roce výkonu trestu přestal kouřit. Zmínil také, že se dal na víru a že za celou dobu pobytu ve vězení se nenechal tetovat, přičemž si vyhrnul triko a ukázal mi břicho i záda. Žádné vážnější nemoci ve vězení neprodělal. Také hodně hovořil o tom, že by chtěl společnosti dokázat, jak se změnil a polepšil, ale musel by dostat šanci a museli by ho konečně pustit na svobodu. Chtěl by pomáhat druhým. Rodiče se s ním po celou dobu nekontaktovali. Jediné spojení se svobodným světem mu

zprostředkovává jeho obhájkyň Klára Slámová a zástupce církve. Z jeho vizáže bylo patrné, že ho dlouholeté vězení velmi poznamenalo. Hovořil jsem s ním dne 21. května 2009 v době od 10:15 hod. do 11:30 hod. na základě svolení ředitele mírovské věznice. Jeho odpovědi jsem si zaznamenával na papír. Jinou záznamovou techniku mi dozorci nepovolili. Vocásek na první stranu mého scénáře řízeného rozhovoru napsal: „Vypovídal jsem dobrovolně a rád. S pozdravem Z. Vocásek. V Mírově 21. 5. 2009.“

Obrázek 2 - Podpis Zdeňka Vocáska

Na první položenou otázku, pátrající po tom, jak respondent obecně nahlíží trest doživotního vězení, odpověděli jednotliví dotazovaní takto:

Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička: „Jako nutný pro velmi nebezpečné pachatele zvláště závažných trestných činů a recidivisty.“

JUDr. Klára Slámová: „Pokud je uložen oprávněně, tedy po řádně provedeném fair procesu, při zachování všech zásad trestního řízení a plného respektování práv obžalovaného a samozřejmě na podkladě jednoznačně prokázané viny (bez jakýchkoliv pochybností), nelze mít proti jeho uložení žádné výhrady. Doživotně odsouzené vnímám stejně, jako ostatní odsouzené, nicméně vždy je třeba pečlivě zkoumat, jestli takto uložený trest byl v jejich případě stanoven dle práva. V některých případech je jeho uložení nepřiměřené.“

Příslušník VS ČR Jaroslav Klička: „...jako na trest, kterým společnost odmění pachatele závažných trestných činů za jeho skutky. Trest odnětí svobody nenahradí trest smrti, který by si jistě někteří pachatelé zasloužili.“

Příslušník VS ČR: „Nahlížel bych dobře, ale aby musel pracovat pro společnost (tvrdě).

Vězeň Zdeněk Vocásek: „Z mého pohledu kladně. V naší společnosti má své místo.“

Na druhou položenou otázku, pátrající po rozdílech ve vnímání doživotně odsouzených vězňů oproti vězňům, kteří mají rozsudkem definovaný počet let trestu odnětí svobody, je jen dva z oslovených vnímají stejně.

Dále například reagoval **Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička:** „Ano. Jako na osoby, které jsou pro společnost velmi nebezpečné a není u nich možné vyloučit recidivu (byť v činech méně závažných). Případy doživotně odsouzených osob vnímám také jako spravedlivý akt vůči poškozeným a jejich přímých příbuzných a pozůstalých. Svůj nedoceněný (a neprozkoumaný) význam má i v oblasti generální prevence.“

Vězeň Zdeněk Vocásek sice uvedl zápornou odpověď, ovšem jak dále zmínil: „Já jistotu nemám, oni aspoň vědí, kdy půjdou ven. Pořád někdo přichází nebo odchází.“ Domnívám se, že zřejmě špatně pochopil mou otázku.

Příslušník VS ČR Jaroslav Klička: „Stejně jako jiné vězně. Doživotně odsouzení dostali trest, který si zasloužili tím, že spáchali závažnou trestnou činnost (vraždy, brutalita, recidivita, bezbranné děti).“

Na třetí otázku všichni oslovení jednomyslně reagovali tak, že náš právní řád by měl zpřísnit udělované tresty například za závažné násilné trestné činy.

Na čtvrtou otázku, zjišťující kladný či záporný postoj na probíhající proces humanizace českého vězeňství reagoval pouze anonymní příslušník VS ČR záporně. Ostatní s humanizací vězeňství souhlasí.

Další vyjádření k čtvrté otázce:

Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička: „Rozhodně ano, ale až po důkladném zvážení každého kroku, s individuálním přihlédnutím k osobě odsouzeného při současné komparaci s jinými vězeňskými systémy v zahraničí. Nelze dopustit, aby život doživotně odsouzeného vězně byl kvalitnější, než život sociálně slabého, ale bezúhonného člověka. (Francouzové údajně říkají: my své vězně neposíláme na Azurové pobřeží a Američané v mnoha případech razí zásadu – uděláme všechno proto, aby se žádný zločinec nechtěl k nám vrátit...)“

Vězeň Zdeněk Vocásek: „Souhlasím a je to v pořádku. Někdy je to jako: vylej – nalej. Něco se povolí, pak zase zakáže. Ale souhlasím.“

V páté otázce jsem se ptal dotazovaných, zda souhlasí s trestem smrti v jednoznačně prokázaných případech opakované nejzávažnější násilné trestné činnosti.

S trestem smrti nesouhlasila **JUDr. Klára Slámová**, která doplnila, že „...navíc je jeho znovuzavedení vyloučeno.“ Dále s nejvyšším trestem nesouhlasil Zdeněk Vocásek, který se dále vyjádřil: „S trestem smrti nesouhlasím. Jsem pro doživotní trest, v těchto případech bez možnosti podmíněčného propuštění.“

Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička, který s trestem smrti souhlasí, doplnil: „Jedině zcela výjimečně a jen tehdy, pokud například půjde o teroristické činy s velkým počtem obětí (teroristický útok na školu – např. Beslan apod.) nebo v případech zvlášť brutálně a zákeřně provedených sériových vražd a to vše za podmínky, že znalci z oboru psychiatrie a psychologie jednoznačně prokážou nemožnost resocializace takového pachatele.“

Ve smyslu páté otázky s tvrzením, že udělováním a vykonáváním trestů smrti v demokratické společnosti dochází prakticky ke stejnému zločinu ze strany zmíněné demokratické společnosti vůči odsouzenému, souhlasil pouze Zdeněk Vocásek. Ostatní ho odmítli. Dále svou odpověď rozvedl **Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička:** „Ne. Jde o nesouměřitelná přirovnání. Vrah dostává svůj trest smrti podle zákonů, s přihlédnutím ke všem okolnostem jeho osoby i samotného případu, za účasti obhájce, odvolacích soudů,

včetně možnosti amnestie a milostí. Při páchání několikanásobných vražd (trest smrti bylo možno uložit za vícenásobné vraždy) se nejen na zákony, ale i na oběti neohlížel a zabíjel zpravidla z pohnutek či motivací nízkých a zavrženíhodných. Jinými slovy – odsouzen byl podle zákonů – vraždil však mimo všechny zákony a všeobecně uznávanými pravidly každé civilizované společnosti ve světě.“

A také JUDr. Klára Slámová: *„Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět. Mám především jiné důvody proti trestu smrti.“*

Pouze Zdeněk Vocásek se domnívá, že **v určitých aspektech tvrdší doživotní věznění než trest smrti (šestá otázka)**. Ostatní respondenti si to nemyslí.

Rovněž podle Zdeňka Vocásky a jeho obhájkyň je možná úspěšná resocializace během dlouhého pobytu ve vězení pro některé doživotně odsouzené vězně. Ostatní si to nemyslí.

Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička: *„Ne. Nejde jenom o resocializaci, ale i o samotný výkon trestu daný zákonem. Je v podstatě jedno, zdali se během dlouhého pobytu resocializuje či nikoliv. Snaha o převýchovu má být směřována na delikventy se střední a nízkou délkou pobytu ve vězení.“*

JUDr. Klára Slámová: *„U některých ANO.“*

Pokud chcete uvést cokoli k tématu, můžete to učinit v této části. Například jaké možné rezervy má podle Vás Vězeňská služba ČR nebo čím lze podle Vás přispět ke snížení míry kriminality a eliminování nejzávažnější násilné trestné činnosti.

Mjr. JUDr. Miloslav Jedlička: *„Budu asi dost osobní, ale o to upřímnější. Osobně se domnívám, že pod „humanizací“ vězeňství se často skrývá neschopnost, amatérismus či nerozhodnost kompetentních orgánů vytvořit účinný systém pro nápravu odsouzených*

s ohledem na jejich osobnostní a povahové vlastnosti, rodinné prostředí, délku trestu, efektivní možnosti nápravy apod.

Například v mnoha francouzských věznicích není ústřední topení a vězni si musí topit sami uhlím. Není to tím, že francouzská vězeňská služba nemá prostředky na vybavení věznic ústředním topením, ale proto, aby se vězňové uměli postarat sami o sebe a byli vedeni k zodpovědnosti. Pokud ráno nevyčistí vězeň kamna, nepřinese ze dvora palivo, tak ostatní vězňové jej srovnají – vychovají... Jediným problémem francouzského dozorce je uhlídat šikanu. Do těchto věznic jsou umísťováni odsouzení, kteří se tam dostali za nedbalostní trestné činy, mají trest krátkodobý či střednědobý (do 4 let). Česká vězeňská služba má jinou starost – hlídat teploměr, aby si některý vězeň nestěžoval...

Byl jsem na Mírově krátce před útekem pana Kajínka. Zástupce ředitele se holedbal, jak evidují několik žádostí o přemístění vězňů z jiných věznic právě na Mírov. Pochopil jsem proč teprve poté, co jsem absolvoval prohlídku věznice. Pan Kajínek hrál v 10:30 hod. stolní tenis, jiný dlouhodobě odsouzený ve velkém sále si sám brnkal na kytaru napojenou na drahou zvukovou aparaturu. Na jedné cele ve stejné době leželo na postelích asi šest vězňů a nevstali ani poté, co do cely vstoupil samotný zástupce věznice. Takhle si rozhodně „humanizaci“ vězeňství nepředstavuji. Už jen proto, že já či kdokoliv jiný si to rozhodně v pracovní době dovolit nemůžu.

Domnívám se, že pro doživotně a dlouhodobě odsouzené by měl být zaveden po nástupu dvouletý vojenský režim, ve kterém by byl kladen důraz na zodpovědnost, plnění zadaných úkolů, smysl pro kolektiv včetně získání návyků a dovedností spojených s běžným životem (úklid a čistota osobních věcí, u svobodných praní a žehlení košil apod.). Na základě výsledků dvouleté diagnostiky osobnosti pak rozdělit vězně do různých kategorií, podle toho, co v jeho osobnosti chybí nebo je nedostatečné – nikoliv podle jeho přání.

Také nerad poslouchám různá prohlášení představitelů vězeňské služby o nemožnosti zaměstnávat odsouzené z důvodů malých pracovních příležitostí. Copak vězni nemohou provádět údržbu silnic, příkopů či pouze provádět úklid kolem dálnic (byť třeba kosou

a hráběmi)? Ředitelství silnic a dálnic raději intervenuje ministerstvo dopravy o dotace na drahé kombajny na trávu, stroje na nástřiky mostních zábradlí apod. Možností by se rozhodně našlo více.“

JUDr. Klára Slámová: „Pokud převezmu obhajobu klienta, kterému hrozí doživotní trest, je cíl obhajoby obdobný, jako v jiných případech – zkráceně řečeno, pokud nejsou důkazy o jeho vině, pak samozřejmě usiluji o zproštění obžaloby. Pokud je vina dána (doznáním i dalšími nevyvratitelnými důkazy), usiluji o co nejnižší trest. Pokud zastupuji někoho, komu již byl pravomocně uložen tento výjimečný trest, závisí „obhajovací“ kroky na tom, jaké podal mimořádné opravné prostředky (zda vůbec nějaké), či jakých případných jiných institutů ke změně pravomocného rozhodnutí využil.“

Příslušník VS ČR Jaroslav Klička: „Vězeňský systém fungoval v období socialismu dobře, kázeň vězňů nesrovnatelná s dneškem. Dnes se s vězni zachází jako téměř s nesvéprávnými osobami (poučování, vysvětlování apod.), čehož vězni zneužívají. Špatné je to, že vězni nejsou zaměstnáni. Vězni si stěžují někdy až nesmyslně, protože za nepravdivé údaje vymyšlené a zavádějící nejsou postihováni. Ke snížení míry kriminality by přispělo určité zaměstnávání – pracovní povinnost nad rámec zákoníku práce.“

Příslušník VS ČR: „Všichni odsouzení museli pracovat, vyžadoval se vojenský řád, odsouzení se více báli kázeňských trestů, které byly tvrdší (zakazování návštěv – 1x za půl roku), zakazování balíků.“

Vězeň Zdeněk Vocásek: „Jsem nejdéle sedící, a je toho na mě už dost. Přemýšlím hlavně o tom, co bych dělal, kdyby mne pustili – o práci, o bydlení. Dennímu režimu jsem přivykl, nedělá mi problém. Dost mi pomáhají pohovory s psychologkou. Strážní se ke mně chovají bezproblémově, já problémy asi vyhledávat nechci.“ **Na mou doplňující otázku, kam by směřovaly jeho kroky po propuštění, uvedl:** „Domů do Prahy za kurátorem, se kterým jsem v kontaktu. Bydlení mám zajištěno.“ Na další doplňující otázku: **Věříte, že jste dostatečně silný na návrat do společnosti po tak dlouhé izolaci?** Vocásek reagoval: „Teoreticky ano, samozřejmě, že bych potřeboval pomoc probační a mediační služby

a kurátora.“ Dále jsem se ptal, zda mu někdo další pomůže s adaptací na civilní život v případě návratu z výkonu trestu odnětí svobody. Vocásek uvedl, že kromě již jmenovaných odborníků, se také pravidelně stýká s duchovními, kteří mu velmi pomáhají. Vocásek na závěr našeho rozhovoru uvedl: „Důležitá je výchova v rodině. Vězeňská služba se už stará o odsouzené a podle mě má kolikrát svázané ruce. Může napsat kázeňák, ale ti chlapi – dozorcí – si musí dávat pozor, aby nezneužili svou pravomoc. Důležitá je i prevence. Vězeň dokáže udělat hrozné věci, má radost, když může uškodit. Na závěr bych chtěl říct, že po tolika letech bych tu šanci, myslím tím propuštění, mohl dostat. Pak už bude záležet pouze na mně, jak tu šanci využiju. Přemýšlel jsem i o vstoupení do duchovního sboru. Chci normálně žít, pracovat. Nechci být závislý na nikom a vím, že bez práce je to složité. Nikdy jsem nerezignoval. Věřím, že se to podaří.“

2.7 Testování hypotéz

První stanovená hypotéza: „*H1: Humanizace českého vězeňského systému významně relativizuje autoritu vězeňského systému.*“ se mi potvrdila. Téměř všichni respondenti v různých svých odpovědích naráželi na relativizovanou autoritu. Nejvíce je to patrné v odpovědích dr. Jedličky, obou příslušníků VS ČR. Okrajově se o „svázaných rukou dozorců“ zmiňuje i Zdeněk Vocásek. Dr. Slámová odpovídala spíše obecně a nejednoznačně. Podle mého názoru, který se zakládá především na čtyřleté pracovní zkušenosti u Vězeňské služby ČR, skutečně procesem humanizace dochází k posilování práv a pozic obviněných a odsouzených, kteří toho mnohdy zneužívají.²

Druhá stanovená hypotéza „*H2: Podle respondentů doživotní trest odnětí svobody trestá mnohem závažněji.*“ se mi nepotvrdila. Na druhou stranu Zdeněk Vocásek, který jako jediný zažívá na vlastní kůži doživotní trest odnětí svobody, mi potvrdil mou domněnku.

² Zářným příkladem mohou být statistiky evidovaných stížností vězňů. Například v roce 2008 bylo podáno 1399 stížností ze strany obviněných nebo odsouzených či ze strany civilních osob ve věci obviněných či odsouzených. Z uvedeného celkového počtu jich bylo 76 shledáno jako (částečně) důvodné. (Zdroj: Statistická ročenka VS ČR, s. 67)

Třetí a podle mého názoru nejzávažnější hypotéza celého textu „*H3: Respondenti souhlasí s trestem smrti.*“ se mi potvrdila. Kromě dr. Slámové, která navíc poukázala na nemožnost jeho zavedení, s trestem smrti nesouhlasil ještě Zdeněk Vocásek. Ostatní s ním souhlasí. Já se rovněž vyslovuji pro trest smrti v odůvodněných závažných případech, které se opírají o nezvratné důkazy.

Další zjištění výzkumné sondy

Díky mé současné zahraniční stáži se mi naskytla možnost oslovit i vysoce postavené úředníky z Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (UNDU). Krátký dotazník o čtyřech otázkách v angličtině jsem předložil Michelle Paynter, Commanding Officer UNDU in The Hague a Klaus Hansen – Assistant Commanding Office UNDU in The Hague. Pro porovnání a úplnost jsem jejich odpovědi v původním anglickém znění zařadil na závěr tohoto textu jako samostatné přílohy.

Michelle Paynter reagovala na první položenou otázku „*Co si myslíte o humanizaci vězeňství? Je to nutné v současné době, nebo by spíše měly demokratické státy tento proces již zastavit?*“ takto: „*Soudy zodpovídají za určení viny a uložení trestu pro pachatele. Vězeňské instituce by neměly být nahlíženy, nebo prezentovány jako nástroj trestu. Soudy trestají efektem odnětím svobody. Během doby věznění by se role nápravného zařízení měla zaměřovat na rehabilitaci, aby se napomohlo jednotlivému vězni navrátit se zpět do společnosti jako plnohodnotný člen společnosti. Mnoho odsouzených se dopouští zločinů z důvodu nezaměstnanosti, nedostatku pracovních zkušeností, příležitostí, vzdělání, neadekvátních sociálních a psychologických patologií a mnoha jiných faktorů. V mnoha případech někteří odsouzení byli v podstatě také sami oběťmi předtím, než byli pachateli. Například odsouzené ženy podle výzkumů byly v mnoha případech samy oběťmi předtím, než se dostaly do nápravného zařízení. Téměř všichni odsouzení se někdy vrátí do společnosti. Předtím záleží ovšem na nápravném zařízení, aby je připravilo na reintegraci; toto není úspěšné bez lidského zacházení či přístupu, zaměřeného na individuální cíle a potřeby odsouzených.*“

Klaus Hansen: „Nevím, zda vůbec můžeme hovořit o humanitě v souvislosti s vězeňstvím! Můžeme nahlížet jako humanitární akt uvěznit někoho do uzavřeného prostředí na kratší či delší čas? A jaký je vlastně skutečný počet lidí, které vězníme? Politické rozhodnutí co je správné a co špatné; prevence kriminality, a / nebo država práva majoritou. Otázka musí znít: máme k dispozici jiná řešení nebo metody zacházení s lidskými bytostmi, které nejsou schopny žít zákonný život? Věřím, že společnosti založené na humanitárních principech potřebují různorodé systémy věznění pro velmi omezené skupinky individuí, které z různých důvodů nemohou přežít nebo nemohou být členy demokratické společnosti založené na humanistických hodnotách. Tato skupina (možná jen několik stovek lidí v celé EU) se skládá především z psychicky a mentálně nemocných lidí (a kdo je vlastně nemocný a kdo ne?). Této skupině se musí dostat nejvyšší stupeň péče, pozornosti a „lásky“, ale také nanejvýš komplexní bezpečnostní systém! Pro zbývající část skupiny (většina lidí současně vězněných v zemích EU) je nutné zajistit další rozvoj a společenské procesy s cílem umožnit tak lépe bojovat se zločinem. Tento boj, který může být založen pouze na demokratické morálce či jako její důsledek, znamená další pokrok a rozvoj schopnosti vypořádat se v rámci celé demokratické společnosti se společenskými vyvrženci.“

Na druhou položenou otázku „Co si myslíte o trestu smrti? Mohou demokratické státy používat tento trest jako adekvátní potrestání například pro vrahy?“ odpověděla **Michelle Paynter** pohledem občana a nikoliv státního úředníka: „Na základě testů DNA a zlepšujících se forezních věd, které poskytují možnost prokázat bez žádných pochyb vinu osoby, zodpovědné za těžký zločin, navrhovala bych trest smrti v některých závažných případech. Tyto podle mého názoru patologičtí pachatelé, kteří by se téměř určitě dopustili dalšího zločinu tak jako tak. Pro zavedení trestu smrti je nutné zajistit podporu společnosti. Nicméně by to bylo extrémně těžké ho zavést.“

Klaus Hansen: „Trest smrti nemůže být nikdy součástí systému trestů v údajně demokratickém státě. Pokud je, tak to jen ukazuje na mezery ve schopnosti zacházet s nejtěžšími tresty vůči nebo uvnitř společnosti. Navíc trest smrti nemůžeme vzít zpět, je to trest absolutní, který zpochybňuje zvláště obrovské množství případů nevinných

popravených lidí v Evropě nebo USA! Trest smrti je podle mého názoru primárně založen na náboženských ideologiích, které jsou velmi vzdáleny demokratické morálce (dokonce i některé základní principy takzvané demokratických států pocházejí z náboženství).“

Podle mého soudu nejzávažnější otázku, zjišťující náhled trestu smrti a doživotního trestu odnětí svobody jsem zařadil na závěr. Michelle Paynter: *„Při odpovědi na tuto otázku budu odpovídat z pohledu rodiny. Rodiny jsou jediné, které trpí tím, že je jejich člen ve vězení. Musí totiž poskytovat další peníze do vězeňské pokladny, aby si mohly zajistit kontakt s vězněným a aby vězněný mohl mít věci denní potřeby (cigarety, telefonní karty, jídlo navíc atd.). To nesmírně zatěžuje některé rodiny, které v podstatě nevyjdou s penězi, aby mohly zajistit uvedené potřeby odsouzeného. Děti doživotně odsouzených silně ovlivňuje odloučení a případné návštěvy vězněného rodiče. Na vězněného skutečně zapůsobí podmínky nápravného zařízení až po dlouhé době věznění. V případě podmíněného propuštění by se velmi dlouho a těžko zpětně integroval do rodiny a společnosti. Nahlédneme-li problém takto, je podivuhodné, kdyby trest smrti nebyl laskavější volbou. Co je to vlastně doživotní vězení? Znamená doživotní skutečně doživotní nebo to znamená například procentuální část výkonu rozsudku?“*

Klaus Hansen: *„Nemyslím si, že tak radikálně odlišné tresty mohou být srovnávány!*

- a) Doživotní vězení může být ve zvláštních případech použito v demokratické společnosti, trest smrti nikoliv.*
- b) Doživotní vězení umožňuje nápravnému systému resocializaci, trest smrti nikoliv.*
- c) Doživotní vězení může být změněno, trest smrti nikoliv.*
- d) Doživotní vězení může být realizováno humanistickým způsobem, trest smrti nikoliv.*
- e) Atd.“*

V prostoru pro doplňující vyjádření využila Paynter tak, že uvedla „jen“ vlastní komentáře a zkušenosti, ovšem podložené čtvrtstoletím zkušeností v nápravném systému.

2.8 Vlastní vyjádření ke zkoumané problematice a vyhodnocenímu průzkumu

Domnívám se, že doživotní trest odnětí svobody je ukládán za zvláště nebezpečné a brutálně spáchané trestné činy, proto má v naší společnosti své opodstatnění a místo. Považuji se za profesionála, proto nevnímám rozdílněji doživotně odsouzené vězně oproti těm, kteří mají rozsudkem definovaný počet let trestu odnětí svobody. Je to má práce, já mám své povinnosti a práva. Taktéž odsouzený či obviněný má svá práva a povinnosti. Mým úkolem je toto vše dodržovat a plnit. Jednoznačně souhlasím se zpřísněním trestů, které jsou udělovány například za závažné násilné trestné činy, a také souhlasím s trestem smrti v jednoznačně prokázaných případech opakované nejzávažnější násilné trestné činnosti. Nesouhlasím s tvrzením, že udělováním a vykonáváním trestů smrti v demokratické společnosti dochází prakticky ke stejnému zločinu ze strany zmíněné demokratické společnosti vůči odsouzenému. Myslím si, že je v určitých aspektech tvrdší doživotní věznění než trest smrti. Zároveň se také domnívám, že dlouhodobý pobyt ve vězení může člověka v určitých věcech napravit. Nejsem ovšem zcela přesvědčen, že může dojít k jeho úplné a úspěšné resocializaci.

Nejvíce se ztotožňuji s názory a postoji dr. Jedličky, z jehož pohledu je zřejmá dlouholetá zkušenost s kriminalistikou a především strážlivý pohled na formy a podmínky trestání zločinců. Překvapivě stručná a spíše diplomatická se mi jeví dr. Slámová. Názory mých kolegů, kteří pracují více než 30 let u VS ČR, vycházejí především z neustálého srovnávání s vězeňským režimem v období komunismu a se současným. Moji kolegové proto ostře vystupují proti postupující humanizaci, která svazuje ruce dozorcům a naopak z vězňů mnohdy činí „malé děti“, které musíme chránit. Proto také s mnoha názory mých kolegů souhlasím.

Proces humanizace musí mít své hranice, které nesmí být překročeny, aby nedošlo paradoxně k tomu, že vězeň bude žít lépe než na svobodě. Bylo pro mě a tvorbu mé bakalářské práce velmi cenné, že jsem mohl hovořit se Zdeňkem Vocáskem, který se jevil jako slušný, klidný člověk, usilující o šanci znovu žít na svobodě. Nedokážu ovšem říci, zda poskytnout Vocáskovi druhou šanci či nikoliv. Názory mých současných zahraničních

kolegů jsou velmi ovlivněny tím, že tito lidé žijí ve státech, které mají podstatně více rozvinutou a kultivovanou demokracii oproti České republice. Jejich názory respektuji, nicméně s mnoha vyjádřeními nesouhlasím právě pro jejich přívětivost vůči vězňům. Přiznám se, že názory kolegy Klause Hansena mě spíše zaskočily, a zejména to, jak brojí proti přísným trestům vůči zločincům.

Závěr

Vědecký pokrok, rozvoj společnosti a celková kultivace myšlení moderních lidí - to vše se promítá mimo jiné i do způsobu trestání pachatelů nejzávažnějších trestných činů. Ačkoliv mnozí občané poukazují na dobré životní podmínky odsouzených, které u mnohých jsou dokonce lepší, než které měl vězeň před nástupem výkonu trestu odnětí svobody k dispozici, je nutné si uvědomit, že vězeňský systém se opírá o ideu napravení patologicky jednajících jedinců. Česká republika se po vzoru vyspělých západních států připojila k procesu humanizace vězeňství a usiluje o napravení většiny vězněných osob. U doživotně odsouzených pak vězení působí spíše jako ochrana společnosti před pachatelem závažné trestné činnosti na straně jedné. Na straně druhé pak společnost prokazuje velkou dávku vstřícnosti a solidarity tím, že umožňuje odsouzeným de facto důstojně dožít ve vězeňských podmínkách.

Na základě poznatků, které jsem shromáždil během tvorby této bakalářské práce, se domnívám, že v mnoha ohledech je trest smrti mnohem účinnějším trestem pro pachatele nejzávažnější trestné činnosti. Vzhledem k pokrokům v kriminalistických disciplínách se významně snižuje riziko omylu. Na druhou stranu absolutní bezchybnost a neomylnost v udělení trestu smrti nelze v některých případech spolehlivě vyvrátit. Tento jediný argument dokážu zcela akceptovat.

Při tvorbě teoretické části práce jsem vycházel především z veřejně dostupných a také z interních materiálů Generálního ředitelství VS ČR. Nejprve uvádím čtenáře do legislativního a historického kontextu doživotních trestů odnětí svobody, následně blíže rozebírám současný stav a nastiňuji zahraniční situaci. V praktické části pak na základě předem pečlivě zvoleného souboru respondentů, včetně zahraničních pracovníků vězeňských systémů, testuji tři hypotézy, zaměřené na vnímání humanizace vězeňství, postoj k trestu smrti. Praktickou část uzavírám vlastním vyjádřením k provedenému kvalitativnímu šetření a prezentaci vlastních zkušeností, získaných v průběhu výkonu služebního poměru u VS ČR. Na základě výše uvedeného výčtu docházím k závěru, že cíl mé práce byl splněn.

Anotace

Předložená bakalářská práce se zabývá doživotními tresty. Autor textu nejprve vymezuje základní pojmy, následně popisuje historický vývoj. Podrobně se také zabývá institucionálním a legislativním rámcem současného stavu udělovaných doživotních trestů v ČR. Stručně také nastiňuje vývoj v některých zemích světa. V praktické části pak formou kvalitativního orientovaného šetření za použití metod - dotazníkového šetření a řízeného individuálního rozhovoru zjišťuje postoje vybraných respondentů k trestu smrti, humanizaci vězeňství. Závěr textu je doplněn o vlastní zkušenosti autora, které nabyt v průběhu služebního poměru u Vězeňské služby ČR.

Klíčová slova: doživotní vězení, trest odnětí svobody, výkon trestu odnětí svobody, vězeňský systém, Vězeňská služba ČR, trest smrti, humanizace vězeňství

Annotation

In my bachelor thesis I focus on life imprisonment. In the theoretical part of my thesis I explain and describe basic terms of imprisonment problems viewed through history. I also describe detailed institutional and legislative context of current status of life imprisonment in the Czech Republic. The last chapter of the theoretical part of my thesis describes shortly development of the international context of life imprisonment problems. In the analytical part of my bachelor thesis I present qualitative analysis based on following methods: questionnaire and individual interview to find out the opinion of different profiles on life imprisonment, confinement.

Keywords: life imprisonment, confinement, execution of a punishment, prison service, Prison Service of the Czech Republic, capital punishment (death penalty), humanization of prison service

Literatura

- *Denní režim doživotně odsouzených vězňů*. Interní materiál. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2010.
- JEDLIČKA, Miloslav. *Muzeum zločinu*. 1999, dokument dostupný z <http://www.vpsmvbrno.cz/muzeumzla/vocasek1/vocasek.html>. Citováno dne: 30. 12. 2009.
- KALÁBOVÁ, Květoslava., KALÁB, Vladimír. *Historie zemské donucovací pracovny a věznice pro ženy v Pardubicích*. Praha : Vězeňská služba České republiky, 2005. 106 s. ISBN 80-239-7661-3.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1995. 92 s. (Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Řada teoretická ; sv. 161) ISBN 80-210-1197-1.
- *Koncepce rozvoje českého vězeňství*. VS ČR, 2005. Dostupná z: http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=650. Citováno dne: 5. 1. 2010.
- *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*. Praha : Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství, 2005, Dokument dostupný on-line: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/koncepce_do%20roku_2015.pdf. Citováno dne: 7. 2. 2010.
- KÝR, Aleš. *Ukládání a výkon dlouhodobých, výjimečných a doživotních trestů v minulosti*. *Časopis pro historickou penologii*. 2008, roč. 2008, č. 2, s. 1-21.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Dotisk 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 3. upr. a dopl. vyd. Praha : Portál, 2005. 481 s. ISBN 80-7367-047-X.
- Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2008. *Stížnosti obviněných a odsouzených v roce 2008*. Praha : 2009. 70 s. Dostupná on-line: http://ad.vscr.cz/news_files/Statisticka_rocenka_Vezenske_sluzby_2008.pdf . Citováno dne: 2. 1. 2009.
- *Trest odnětí svobody na doživotí*. Podle studijního materiálu Life Imprisonment, který pod edičním číslem ST/CSDHA/24 v roce 1994 vydal Úřad Organizace

spojených národů ve Vídni. Dokument dostupný on-line:

http://ad.vscr.cz/news_files/OSNDOZIV.DOC. Citováno dne: 5. 1. 2010. Oddělení prevence a trestní justice, přeložil Otakar Michl, Vězeňská služba ČR.

- UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách : osudy význačných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. [uspořádali Aleš Kýr, Alena Kafková]. Stráž pod Ralskem : Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. 319 s. ISBN 80-239-9417-4.
- *Valdická kartouza 1627-1857-2007 - fenomén věznice. Část II., Historie věznice (1857-2007) : sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Jičíně ve dnech 23. a 24. října 2007*. [pořadatelé konference Regionální muzeum a galerie v Jičíně ve spolupráci s Kabinetem dokumentace a historie Vězeňské služby České republiky]. Jičín : Regionální muzeum a galerie, 2009. 81 s. ISBN 978-80-254-4993-6.
- *Portál Vězeňské služby České republiky*, dostupné z: www.vscr.cz
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a Justiční stráží České republiky.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. - úplné znenie.
- Zpráva obecná o doživotně odsouzených vězňích. Interní materiál. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2010.

Seznam zkratek

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

č. - číslo

ČR – Česká republika

ČSR – Československá republika

EU – Evropská unie

např. – například

příp. – případně

resp. – respektive

s. - strana

Sb. – Sbírka zákonů ČR

TOS – trest odnětí svobody

tzv. – tak zvaný/á

UNDU - United Nations Detention Unit in The Hague

VSČR – Vězeňská služba ČR

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

Seznam příloh

1. Dotazník s respondentem – prázdný formulář dotazníku
2. Vyplněný dotazník – Michelle Paynter
3. Vyplněný dotazník – Klaus Hansen

Příloha č. 1 - Dotazník s respondentem – prázdný formulář dotazníku

Výzkumný dotazník užitý v rámci praktické části bakalářské práce „Historie doživotních trestů v ČR“

Předkládá: Dušan Hájek

Poučení

Předkládaný dotazník slouží pro praktickou část bakalářské práce, jejímž ústředním cílem je zkoumat v obecné rovině historický, legislativní a v neposlední řadě také sociálně-psychologický kontext doživotního trestu odnětí svobody, udělovaného na území České republiky (a státních zřízení ČR předcházejících). Níže uvedená baterie výzkumných otázek, ať již otevřených, uzavřených, volných a (ne)přímých, zjišťuje Vaše osobní postoje, názory a motivace ve vztahu ke zkoumané problematice. Odpověď na jakoukoliv otázku pochopitelně můžete vynechat.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji a zavazuji se, že Vaše odpovědi a reakce využiji výhradně pro účely výše uvedené.

Upozornění

Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně se podílí právně a formálně ve smyslu *akreditace pro bakalářské studium na IMS Brno*, která je dostupná na http://www.imsbrno.cz/media/uredni_deska/rozh_prodl_akr_bak.pdf, na realizaci výuky na Institutu mezioborových studií v Brně, požaduje podle úplného a platného znění Směrnice rektora Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně č. 41/2004, kterou je zakotvena *jednotná formální úprava vysokoškolských kvalifikačních prací, jejich uložení a zpřístupnění* a která je dostupná na portálu jmenované školy: http://web.utb.cz/cs/docs/smernice_r5_2006.pdf, úplné zveřejnění na internetové síti kvalifikační práce studentů. Tedy i tento dotazník, který

vyplňujete a který tvoří nedílnou součást mé bakalářské práce ve smyslu uvedeného předpisu a v souladu s ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2, bude veřejně přístupný.

Za Vaši účast v tomto šetření, jakož i spolupráci a projevenou ochotu Vám děkuji.

Dušan Hájek

student bakalářského studijního programu **specializace v pedagogice**, oboru **sociální pedagogiky** IMS UTB

Základní identifikační údaje o respondentovi:

Akademický titul, jméno a příjmení:

Absolvované vzdělání:

Další formy odborného vzdělání, atestace apod.:

Profesní specializace:

Jednotlivé otázky:

1. Jak obecně nahlížíte trest doživotního vězení?
2. Vnímáte doživotně odsouzené vězně rozdílněji než odsouzené, kteří mají rozsudkem definovaný počet let trestu odnětí svobody? Ano x Ne
3. Mohl byste uvést, jak konkrétně vnímáte jedince, kteří jsou již doživotně odsouzení?
4. Domníváte se, že náš právní řád by měl zpřísnit udělované tresty například za závažné násilné trestné činy? Ano x Ne
5. Souhlasíte s humanizací českého vězeňství, která v současné době probíhá?

6. Souhlasíte s trestem smrti v jednoznačně prokázaných případech opakované
nejzávažnější násilné trestné činnosti? Ano x Ne

7. Souhlasíte s tvrzením, že udělováním a vykonáváním trestů smrti v demokratické
společnosti dochází prakticky ke stejnému zločinu ze strany zmíněné demokratické
společnosti vůči odsouzenému? Ano x Ne

8. Je podle Vás v určitých aspektech tvrdší doživotní věznění než trest smrti?
Ano x Ne

V případě kladné odpovědi, prosím, rozveďte blíže své tvrzení.

9. Je podle Vás možná úspěšná resocializace během dlouhého pobytu ve vězení pro
některé doživotně odsouzené vězně? Ano x Ne

10. Pokud chcete uvést cokoliv k tématu, můžete to učinit v této části. Například jaké možné rezervy má podle Vás Vězeňská služba ČR nebo čím lze podle Vás přispět ke snížení míry kriminality a eliminování nejzávažnější násilné trestné činnosti.

Příloha č. 2

” History of life imprisonment in the Czech Republic“

Questioner: Dusan Hajek.

- 1/ What do you think about humanization of prison service?
Is it necessary at this time or should we [democratic states] stop this process?
- 2/ What do you think about death penalty? Could democratic state use this penalty as an adequate punishment for e.g. murders?
- 3/ Could you, compare life imprisonment and death penalty? Is life imprisonment worse punishment than death penalty?
- 4/ Additional information, you can write your commentary:

Responder:.....

Surname : PAYNTER.....

First name: MICHELLE.....

Nationality: AUSTRALIAN.....

Occupation or position held: Commanding Officer UNDO The Hege.

1/1/2010

General Manager Mid North Coast
Correctional Centre
Dept Corrective Services
New South Wales
AUSTRALIA.

History of life imprisonment in the Czech Republic

Survey Response:

1. What do you think about humanization of prison service? Is it necessary at this time or should we (democratic states) stop this process?

Remembering the courts are responsible for determining guilt and subsequent penalty for offenders, penal institutions should not be seen as, or promoted as the instrument of punishment. The courts punish by imposing deprivation of liberty. During the period of incarceration the role of the correctional institutions should be focused on rehabilitation to assist the individual offender to return to the community as a contributing member of society.

Many offenders commit crimes due to lack of employment skills and opportunities, lack of education, inadequate social and psychological pathologies and various other factors. In many instances, some offenders were in fact victims prior to becoming perpetrators. Of particular note is female offender of whom research proves a large proportion were victims before entering the correctional system.

Almost all offenders will return to the community at some point. Therefore it is the responsibility of the correctional systems to prepare them for reintegration; this is not achievable without humane treatment targeted at individual risk and needs of the offender.

2. What do you think about death penalty? Could democratic state use this penalty as an adequate punishment for eg. murders?

I am only able to comment from a personal point of view.

Given the sophisticated DNA profiling available and the improvements in the forensic sciences that provide the ability to show without any doubt the guilt of a person responsible for crimes of this nature I would suggest the death penalty is appropriate in some instances. These from my point of view are pathological offenders who will most certainly re-offend either inside or outside of an institution.

Community support for the death penalty would need to be secured. If not all ready within the political arena it would be extremely difficult to introduce.

3. Could you, compare life imprisonment and death penalty? Is life imprisonment worse punishment than death penalty?

I would consider the affect on families when evaluating this. Families are the ones that suffer from a spouse or close family member being imprisoned. They have to provide supplementary income to the prison wages to ensure the contact is maintained and the prisoner has everyday things he wants to soften the environment (cigarettes, phone cards, supplementary food etc). This places an enormous burden on some families who in fact go without to provide these needs.

For children of a life sentenced prisoner, the effect of separation and visiting the parent gives rise to further psychological conditions.

For the prisoner, the condition of institutionalisation will occur after a long period of incarceration. If paroled he will struggle to reintegrate into the family and society.

Considering from this angle, one must wonder if the death penalty is not the kinder option.

What is life imprisonment? Is there truth in sentencing? Does life mean life or does it mean $\frac{3}{4}$ sentence served?

4. Additional information, you can write your commentary:

This is my own commentary based on personal views and professional knowledge gained by 25years of correctional experience.

Příloha č. 3

" History of life imprisonment in the Czech Republic"

Questioner: Dusan Hajek.

- 1/ What do you think about humanization of prison service?
Is it necessary at this time or should we [democratic states] stop this process?
- 2/ What do you think about death penalty? Could democratic state use this penalty as an adequate punishment for e.g. murders?
- 3/ Could you, compare life imprisonment and death penalty? Is life imprisonment worse punishment than death penalty?
- 4/ Additional information, you can write your commentary:

Responder:.....

Surname : *Hansen*.....

First name: *Klaus E. H.*.....

Nationality: *Danish*.....

Occupation or position held: *Assistant Commanding officer
UNPU*.....

- 1) What do you think about humanization of prison service?
Is it necessary at this time or should we [democratic states] stop this process?

I do not know if you can talk about a humanitarian prison service at all!
Can it be seen as a humanitarian act to confine somebody in a closed environment for a shorter or longer period of time? And, what is the actual amount of people that we keep under lock and key in reality representing?
A political decision of what is right and wrong, prevention of 'crime', and/or a political decision and desire to keep a certain group locked up to avoid that the majority of a society will take the law into their own hands?!
The question must be: are there other solutions and methods of dealing with human beings that do not follow the defined set up?

I believe that societies based on humanitarian principles needs a variety of systems for confinement of a very, very limited group of individuals who – for different reasons - cannot survive or take part in a society based on humanitarian values! This group (maybe a few hundred within the EU countries) will primarily consist of mentally ill individuals (and who is ill, and who is not?), and for this group the highest level of care, attention and 'love', but also the most complex security measurements must be taken!

For the rest group (most of the people at present imprisoned in the EU countries) further development of and processes within our society's are required to enable an improved way of dealing with 'crime'; a fight that only can be based on humanitarian ethics and as a consequence eventually will mean further progress and expansion within the humanitarian society's capability to deal with its outsiders!

- 2) What do you think about death penalty? Could democratic state use this penalty as adequate punishment for e.g. murders?

Execution can never be part of a penal system in an alleged democratic country! If it is, it only shows the lack of capability to deal with serious violations towards or within a so-called democratic society!

Furthermore a capital punishment cannot be altered – it is absolute, and especially the huge amount of examples of innocent human beings who wrongly were executed in Europe and the USA demonstrates, among other things, that an inadequate verdict often based on insubstantial evidence cannot be reversed!

Death penalty is from my point of view primarily based on religious ideologies that all are very far away from democratic ethics (also although some of the basic principles in the so-called democratic states have their origins in religion)

- 3) Could you, compare life imprisonment and death penalty? Is life imprisonment worse punishment than death penalty?

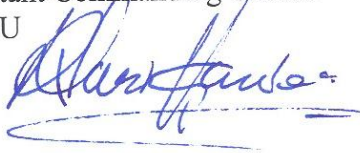
I do not think that two so radical different penalties can be compared at all!

- a. Life imprisonment can in exceptional cases be used in a democratic society, death penalty cannot
- b. Life imprisonment gives the 'system' a possibility for re-socializing, death penalty does not
- c. Life imprisonment can be overturned, death penalty cannot
- d. Life imprisonment can be completed in a humanitarian way, death penalty cannot
- e. Etc.

- 4) Additional information, you can write your commentary:

Should you need any further explanations – please do not hesitate to contact me!

Klaus Hansen
Assistant Commanding Officer
UNDU

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Klaus Hansen', with a horizontal line underneath it.